

USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST

IZZIVI PODEŽELJA

Izobraževalni
program za
odrasle

Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Izzivi podeželja (UŽU – IP)

Leto nastanka programa: 2004¹

Leto prenove programa: 2011

Leto revizije programa: 2020

Leto posodobitve programa: 2022²

Uredile in posodobile³: mag. Estera Možina (ACS), dr. Petra Javrh (ACS) in dr. Tina Kompare Jampani (ACS).

Jezikovni pregled: Vlasta Kunej

Oblikovanje: Larisa Hercog

Izdal: Andragoški center Slovenije

Zanj: dr. Nataša Potočnik

Leto in kraj izdaje: Ljubljana, 2022

Izdajo programa sta omogočila: Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

Elektronska izdaja: spletna stran <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/izobrazevalni-program-za-odrasle-uzu-ip/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 130634243

ISBN 978-961-7116-40-3 (PDF)

1 Besedilo prvotnega programa UŽU – IP je bilo sprejeto na 39. seji Strokovnega sveta Republike Slovenije za izobraževanje odraslih, ki je potekala 22. novembra 2005.

2 Besedilo posodobljenega programa UŽU – IP je bilo sprejeto na 114. seji Strokovnega sveta Republike Slovenije za izobraževanje odraslih, ki je potekala 15. 6. 2022.

3 Prvotni program UŽU – IP sta sestavili: dr. Livija Knaflič (ACS) in Alenka Stupar (DART, Lendava) (2002). Prvo prenovo programa so leta 2011 opravili: dr. Petra Javrh (ACS), mag. Estera Možina (ACS), Manuel Kuran (ACS) in Metka Svetina, zunanja sodelavka. Revizijo programa sta leta 2020 opravili: mag. Estera Možina (ACS) in Alja Verdenik (ACS). Program so leta 2022 posodobile: mag. Estera Možina (ACS), dr. Petra Javrh (ACS) in dr. Tina Kompare Jampani (ACS).

Izobraževalni program za odrasle

USPOSABLJANJE ZA
ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST

IZZIVI PODEŽELJA

Vsebina

1	IME PROGRAMA	5
2	NAMEN PROGRAMA	5
3	CILJNA SKUPINA	8
4	CILJI PROGRAMA	9
5	KATALOG ZNANJA ALI VSEBINA PROGRAMA	10
5.1	Struktura in vsebinska zasnova programa	10
5.2	Katalog znanja	11
7	IZPITNI KATALOG OZIROMA DRUGI NAČINI PREVERJANJA ZNANJA	21
8	POGOJI ZA UDELEŽBO	21
9	POGOJI ZA NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA	22
10	ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA	22
10.1	Didaktično-metodična navodila za izvedbo programa	22
10.2	Priporočene vsebine programa	24
10.3	Priporočene metode in oblike dela ter izvedbe programa	26
10.4	Viri za izvedbo programa	27
10.5	Priporočeno število udeležencev	27
10.6	Časovna razporeditev in organizacija izvedbe programa	27
10.7	Evalvacija programa	28
11	ZNANJE IN USPOSOBLJENOST STROKOVNIH DELAVCEV	28
12	POTRDILO O USPOSABLJANJU	29
	Literatura in viri za izvedbo programa	30

1 IME PROGRAMA¹

Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Izzivi podeželja, s kratico UŽU – IP. Po vsebini je UŽU – IP javnoveljavni izobraževalni program za pridobivanje in zviševanje ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti (16. člen ZOI-1).

2 NAMEN PROGRAMA

UŽU – IP je javnoveljavni izobraževalni program za odrasle za pridobivanje in zviševanje ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti, po katerem se ne pridobi javnoveljavna izobrazba.

Temeljni namen programa je omogočiti odraslim, ki so motivirani za odkrivanje priložnosti na podeželju, izobraževanje za izboljšanje znanja in spretnosti, da bi izboljšali svoj ekonomski in socialni položaj. S tem se uresničuje tudi namen programov Usposabljanja za življenjsko uspešnost, to je povečanje samostojnosti in neodvisnosti udeležencev v različnih družbenih položajih, ki zahtevajo uporabo temeljnih zmožnosti. Program UŽU – IP naslavlja izhodiščno potrebo odraslih prebivalcev podeželja, ki si želijo izboljšati svoj položaj ter so motivirani za razvoj nove dejavnosti v lokalnem okolju ali samozaposlitev. Za izpolnitev te potrebe so potrebni poudarki v nekaterih temeljnih zmožnostih.

Nacionalna evalvacija javnoveljavnih programov (2010) je pokazala nekaj zakonitosti, ki veljajo za vse programe UŽU, čeprav so si glede na ciljne skupine in opredeljene kratkoročne cilje različni. Programi nedvomno izboljšujejo pismenost odraslih v najširšem pomenu besede, poleg tega lahko pri udeležencih opazujemo še druge učinke: okrepitev samozavesti, aktivnejše delovanje v različnih socialnih okoljih, izboljšanje komunikacijskih spretnosti, predvsem pa izboljšanje kakovosti življenja. Zbrani podatki za program UŽU – IP v nacionalni evalvaciji so pokazali, da je program ustrezno zasnovan (Javrh, 2011). Veliki večini (93 %) udeležencev je program koristil, udeleženci so pridobili nove spretnosti in znanja, ki jih lahko razvijajo v vsakdanjem življenju. Večina udeležencev v programu UŽU – IP je dobila tudi drugačno, pozitivno učno izkušnjo. 87 % udeležencev je med programom spoznalo, da imajo še neizrabljene potencialne. Dobra polovica (57 %) jih je med usposabljanjem začela razmišljati o samozaposlitvi ali dopolnilni dejavnosti na podeželju. 14,5 % udeležencev se je zaradi udeležbe v programu UŽU – IP v resnici odločilo za samozaposlitev oziroma dopolnilno dejavnost na podeželju. Med osebnimi razlogi za udeležbo je bila po besedah udeležencev samih najpogosteje priložnost za kakovostno preživljanje časa in druženje. Ugotovljeno je bilo tudi, da imajo udeleženci v programu UŽU – IP težave predvsem s strategijami učenja, ki jih zajema ključna kompetenca učenje učenja, ter s področjem obvladovanja sodobnih komunikacijskih tehnologij, ki jih zajema ključna kompetenca digitalne pismenosti. Največ manevrskega prostora za vsebinske posodobitve programa pa se glede na rezultate evalvacije kaže na področju poučevanja novih digitalnih tehnologij, pravnih možnosti samozaposlitve in dopolnilnih dejavnosti ter možnosti ogleda dobrih praks na slovenskem podeželju in v tujini. Rezultati evalvacije programa UŽU – IP so pokazali, da ima program dodatni manevrski prostor za uspešnejši razvoj ključnih kompetenc, učenje učenja in digitalne pismenosti, a hkrati že uspešno razvija podjetništvo na podeželju.

¹ Sestavine javnoveljavnih izobraževalnih programov za odrasle opredeljuje Zakon o izobraževanju odraslih (ZOI-1). Ta v 17. členu določa obvezne sestavine javnoveljavnih programov za odrasle, po katerih se ne pridobi javnoveljavna izobrazba. Pri opredelitvi sestavin programa smo upoštevali tudi Izhodišča za pripravo javnoveljavnih programov za odrasle, ki jih je sprejel Strokovni svet za izobraževanje odraslih na 103. dopisni seji. Ta je potekala od 14. 5. do 21. 5. 2020.

Program UŽU – IP je eden od vrste javnoveljavnih programov za zviševanje pismenosti in temeljnih zmožnosti, ki slonijo na izvirnem slovenskem modelu izobraževanja ranljivih skupin odraslih in aktualnih potrebah odraslih udeležencev.² S programom UŽU – IP in drugimi programi iz sklopa programov Usposabljanje za življenjsko uspešnost sledimo uveljavljenemu izvirnemu modelu izobraževanja ranljivih skupin v Sloveniji. Udeleženci v programu v resnici pridobijo tudi temeljno znanje pismenosti (branje, pisanje, računanje in digitalne spretnosti). To so spretnosti, ki se razvijajo ob zadovoljevanju posebej izpostavljene potrebe, poimenujemo jo »izhodiščna potreba«. Zaradi pazljivo strukturiranih dejavnosti v programu udeleženci tudi berejo, čeprav te dejavnosti načeloma v vsakdanjem življenju ne marajo in je ne obvladajo dobro; pripovedujejo in sporočajo svoja stališča, čeprav se težko izrazijo; izračunavajo konkretne podatke, čeprav so pozabili šolsko matematiko in računske operacije; uporabljajo digitalne medije za sporočanje in urejanje zadev – vse to počnejo zato, ker želijo izpolniti svojo potrebo. Ta je v izhodišču posameznega programa posebej izpostavljena, udeleženci pa se ob pomoči učiteljev in mentorjev vedno znova vračajo k njej. Spretnosti branja, pisanja, računanja in digitalne spretnosti se s tem postavijo na svoje pravo mesto – so le orodje, sredstvo za zadovoljitev potrebe. Niso več cilj sam na sebi. Programi so različni, njihovi kurikuli omogočajo obširnejše ali skromnejše urjenje teh spretnosti, vendar nikoli z namenom, da bi udeleženec na koncu dobil oceno, koliko zna brati, pisati ali računati. Oцени se sam, po rezultatu, povezanem z »izhodiščno potrebo«. Posredno ga oceni tudi okolje, po dosežkih. Spremembo oziroma dosežke mu priznajo soudeleženci, učitelji, družina. S posodobitvijo programov pa se odpirajo še nove možnosti: priznanje naj bi končno udeleženec dobil v tudi izobraževalnem sistemu, in sicer z javno listino in primerjavo s Slovenskim ogrođjem kvalifikacij (Javrh, 2011).

Pri opredeljevanju področij temeljnih zmožnosti udeleženih v programu UŽU – IP in drugih programih UŽU smo se v Sloveniji oprli na Evropski referenčni okvir ključnih kompetenc, ki je bil januarja 2018 revidiran, junija 2018 pa je bilo izdano Priporočilo Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. V Sloveniji se je uveljavil nekoliko drugačen prijem pri izboru temeljnih zmožnosti kot v evropskih političnih pobudah. Izbor izhaja iz dvajsetletnih izkušenj slovenskih strokovnjakov pri izvajanju programov izobraževanja za ranljive skupine. Izbranih in v model umeščenih je osem temeljnih zmožnosti: sporazumevanje v maternem jeziku (tudi jedrna pismenost), sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti, matematične zmožnosti, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske zmožnosti, samoiniciativnost in podjetnost ter kulturna zavest in izražanje. Za razvijanje konkretnega procesa učenja pa sta opredelitev modela temeljnih zmožnosti ter sam izbor osnovnih in prečnih temeljnih zmožnosti presplošna. Zato je pri razvijanju in še posebno pri izpeljevanju izobraževalnih programov nujno izhajati iz spoznanj o izobraževalnih potrebah in interesih posamezne ciljne skupine. Ker program UŽU – IP naslavlja izhodiščno potrebo tistih, ki si želijo izboljšati svoj položaj ter so motivirani za razvoj nove dejavnosti v lokalnem okolju ali za samozaposlitev, so za njeno izpolnitev potrebni poudarki v nekaterih temeljnih zmožnostih. V programu Izzivi podeželja je tako največji poudarek na obvladovanju temeljne zmožnosti samoiniciativnost in podjetnost. Nekoliko manj izrazito se v programu krepijo sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost), digitalna pismenost in matematične zmožnosti. Manj poudarjene zmožnosti so učenje učenja, sporazumevanje v tujih jezikih, socialne in državljanske zmožnosti ter kulturna zavest in izražanje. Te se krepijo ob obravnavi različnih vsebin.

2 Program UŽU – IP je eden izmed programov za razvoj temeljnih zmožnosti odraslih v Sloveniji, ki so nastali po letu 2000, in sicer po objavi izsledkov nacionalne raziskave pismenosti. Nacionalna raziskava pismenosti je razkrila, katere so najranljivejše in najštevilčnejše skupine ljudi z neustrezno ravnijo pismenosti. Raziskovalci področja so med letoma 2001 in 2006 izpeljali manjše raziskave, ki so pokazale, kakšne so izobraževalne potrebe posameznih ciljnih skupin ter njihove možnosti in priložnosti za izobraževanje v okolju, kjer živijo. Ugotavljalo se je, kakšne so njihove pisne prakse ter možnosti za razvoj in ohranjanje pismenosti. Na podlagi teh raziskav ter ob upoštevanju nekaterih izkušenj pri izvajanju programov UŽU v devetdesetih letih se je postopoma začela razvijati paleta javnoveljavnih programov za razvoj pismenosti odraslih, med njimi program UŽU – Izzivi podeželja (Možina v Javrh, 2011).

Potrebe po pridobivanju tovrstnih znanj in spretnosti pri nekaterih skupinah odraslih so utemeljene v nacionalnih in nekaterih evropskih dokumentih. S programi za razvoj pismenosti in temeljnih zmožnosti in s tem tudi s programom UŽU – IP podpiramo uresničevanje 5. člena Zakona o izobraževanju odraslih (ZIO-1), (Uradni list RS, št. 6/18 in 189/20-ZFRO)³, ki določa cilje javnega interesa, predvsem pa te cilje: 1/ omogočati dostop do kakovostnih izobraževalnih in učnih možnosti; 2/ omogočanje splošnih in poklicnih zmožnosti za osebno rast, aktivno delovanje v skupnosti in na trgu dela; 10/ spodbujati nižje izobražene in druge ranljive skupine na trgu dela za izobraževanje in učenje. Pa tudi uresničevanje prednostnih ciljev Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih 2021–2030 (v pripravi): 1/ povečati vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje, 2/ zvišati raven temeljnih zmožnosti in izboljšati splošno izobraženost, 5/ izboljšati in okrepiti podporne dejavnosti za učenje in vključevanje v izobraževanje.

Usmeritve nacionalnih razvojnih dokumentov na področju zviševanja ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti izhajajo iz ugotovitev zaporednih raziskav pismenosti (2000) in spretnosti odraslih (2016). Potrebe po izobraževanju in razvoju pismenosti in temeljnih zmožnosti med podeželskim prebivalstvom je Andragoški center Slovenije proučeval v raziskavi Razvoj izobraževalnega modela za zviševanje ravni pismenosti in trajnostni razvoj podeželja (CRP 2003–2006). Ugotovljeno je bilo, da le desetina odraslih na podeželju dosega raven pismenosti, ki ustreza zahtevam sodobnega življenja. Manj kot polovica (42 %) jih ima končano osnovno šolo ali manj. Odrasli so bili v omenjeni raziskavi zaznani kot posebna ranljiva skupina, v kateri so tradicionalni način dela, tranzicijski procesi in preživeti miselni vzorci pripeljali do tega, da se temeljne spretnosti ne uporabljajo, obnavljajo in vzdržujejo dovolj. Sodobno podeželje postavlja pred prebivalce nove izzive, ki pomenijo hkrati več tveganja in več negotovosti; ta razdvojenost med tradicionalnim mišljenjem in sodobnimi izzivi pomeni tudi, da so potrebna nova znanja in spretnosti. Tako kot v številnih deželah tudi pri nas vse bolj spoznavamo, da je problem neizkoriščenosti podeželskega prostora hkrati tudi velik izziv in priložnost za splošen in kakovosten razvoj celotne države z (re)aktiviranjem njenih prebivalcev, k čemur sodi predvsem zviševanje ravni pismenosti in izobrazbene strukture podeželskega prebivalstva. Pomembno je, da je več kot 70 % udeležencev raziskave odgovorilo, da so se pripravljene izobraževati za pridobivanje temeljnih spretnosti – to bi odpravilo omenjene težave.

Če poglobljeno pogledamo izsledke aktualne raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC (2016) o stanju spretnosti v populaciji, ugotovimo, da se Slovenija se umešča med države z največjimi deležem aktivnega prebivalstva (od 16 do 65 let) na najnižjih ravneh spretnosti, večje deleže nizko usposobljenih od Slovenije imajo v Evropi samo še Španija, Grčija in Italija. Pri tem poudarjamo, da je raziskava z mednarodno primerljivo metodologijo merila spretnosti odrasle populacije, ki so nujno potrebne za uspešno vključevanje na trg delovne sile in participacijo v družbi. Med drugim je bilo v raziskavi Spretnosti odraslih – PIAAC ugotovljeno, da ima tretjina oseb, starih od 16 do 65 let, v Sloveniji – to pomeni skoraj 400.000 odraslih – tako nizko raven besedilnih in matematičnih spretnosti, da jih to ovira pri delu in vključevanju v družbo. Še bolj zaskrbljujoče je, da bo polovica teh oseb morala biti na trgu dela še vsaj 10 let, nadaljnjih 140.000 oseb pa vsaj še 20 let. Po ugotovitvah raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC so ti odrasli zmožni brati le kratka in preprosta besedila in uspešno uporabljati le preproste matematične operacije. Med temi sta dve tretjini starejših od 45 let in nižje izobraženih (OECD, 2017).

3 Zakon o izobraževanju odraslih (ZIO-1), Uradni list RS, št. 6/18 in 189/20-ZFRO.

Nadaljnje analize in študije podatkov iz raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC so pokazale, da je višja raven spretnosti tesno povezana z višjo ravniyo produktivnosti, zaposlovanja in prihodkov. Spretnosti so tudi ključnega pomena pri spodbujanju družbenega sodelovanja in vključevanja, saj ljudje z višjimi spretnostmi bolj zaupajo institucijam, so dejavnejši v državljanskem in političnem življenju in so bolj zdravi (Javrh, 2017). Zdaj ni nobenega dvoma več, da neustrezno razvite temeljne zmožnosti in šibka pismenost odraslih najbolj prizadenejo socialno prikrajšane. Pri tem ni največji osebni in družbeni problem to, da so posamezniki za svoje delo slabo plačani in živijo na robu družbe, ampak to, da so bili prikrajšani za možnost, da bi se osebno razvili in primerno izobrazili, zato ne morejo izkoristiti priložnosti, ki jim jih ponuja okolje. V Sloveniji je pojav neustrezno razvitih pisnih spretnosti odraslih množičen, zato ga je mogoče reševati samo z množičnim izobraževanjem ter usklajenimi ukrepi na osebni, socialni in politični ravni (Drofenik, 2011, str. 133). Čas, v katerem živimo, zahteva od posameznikov ne le soočanje z nenehnimi spremembami v vsakdanjem in delovnem življenju, temveč tudi pripravljenost in zmožnost sooblikovati spremembe za razvoj demokratičnih družb in blaginjo ljudi.

3 CILJNA SKUPINA

Ciljno skupino programa UŽU – IP predstavljajo odrasli, večinoma prebivalci podeželja, ki so motivirani za pridobitev temeljnih zmožnosti in novih znanj za izboljšanje svojega ekonomskega in socialnega položaja na podeželju ter za izvajanje osebnega dopolnilnega dela ali dopolnilne dejavnosti na kmetiji.

Prednostno se bodo programa udeleževali odrasli s pridobljeno osnovno, nižjo ali srednjo poklicno izobrazbo oziroma odrasli brez uspešno dokončane navedene izobrazbe. Nacionalna evalvacija programa (2010) je pokazala, da so se programa udeleževale večinoma ženske (87,3 %), gospodinje, kmetice in upokojenke. Skoraj dve tretjini jih je bilo srednjih let, četrtnina pa že upokojenih. Največ jih je v program prišlo po napotitvi zavoda za zaposlovanje (47,8 %), pol manj jih je za program slišalo od znancev ali krajanov, še manj jih je za program na primer izvedelo v društvih kmečkih žena. Nove družbene razmere porajajo na podeželju nove ciljne skupine odraslih, ki bi jim program prav tako ustrezal.

Snovalci programa so na podlagi izsledkov ciljnega raziskovalnega projekta Pismenost na podeželju 2002 (prim. Knaflič in dr., 2006) predvideli, da se ga bodo udeleževali udeleženci, za katere so značilne tele skupne ovire: slabe izkušnje s prejšnjim šolanjem, šibka splošna poučenost, pomanjkljive spretnosti v komunikaciji, iskanju in izbiri informacij in na splošno pri dejavnem vključevanju v širšo družbeno skupnost, podcenjevanje pomena splošne izobraženosti, pomanjkljiva ozaveščenost o pomenu ohranjanja tradicije in kulture za skladen, trajnostni razvoj podeželja, manjša prilagodljivost hitrim spremembam, neustrezna percepcija gospodarskih možnosti v okolju s prevladujočim občutkom neperspektivnosti ter predvsem pomanjkljivo poznavanje lastnih potencialov in priložnosti za različne dejavnosti, ki jih ponuja podeželje. Raziskava (prav tam) je pokazala, da so vzroki za tako stanje najpogosteje slab gmotni položaj, neugodni psihosocialni učinki izključenosti (npr. depresivnost), pomanjkljiva obveščenaost o možnostih izobraževanja in zaposlovanja, obremenjenost z delovnimi in družinskimi obveznostmi, pomanjkanje prostega časa ter obremenjenost s tradicionalnimi življenjskimi vzorci (npr. še vedno patriarhalna organiziranost družinskega življenja).

4 CILJI PROGRAMA

Temeljni cilj programa UŽU – IP je omogočiti udeležencem razvijanje temeljnih spretnosti in znanj, s katerimi bodo lažje prepoznali in vrednotili lastne potenciale ter možnosti podeželskega okolja, da bi izboljšali svoj ekonomski in socialni položaj. Zato so v programu UŽU – IP največji poudarki na obvladovanju temeljne zmožnosti samoiniciativnost in podjetnost. Nekoliko manj izrazito se v programu krepijo sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost), digitalna pismenost in matematične zmožnosti.

Širši programski cilj so:

- ▶ sprememba izobraževalne izkušnje udeleženi in spremembe osebnih prepričanj,
- ▶ izboljšanje samopodobe ter oblikovanje novih načrtov za prihodnost,
- ▶ motiviranje za pridobivanje novih znanj za izvajanje dejavnosti na podeželju (bodisi v povezavi z osnovno ali dopolnilno dejavnostjo na kmetiji),
- ▶ spodbujanje udeležencev k skrbi za trajnostni razvoj podeželja.

Cilji programa se uresničujejo z razvijanjem temeljne zmožnosti samoiniciativnost in podjetnost ter nekoliko manj poudarjeno zmožnosti sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost), digitalna pismenost in matematične zmožnosti.

Z razvijanjem samoiniciativnosti in podjetnosti bodo odrasli:

- ▶ odkrivali osebne potenciale in potenciale podeželskega lokalnega okolja;
- ▶ opredelili osebne projekte in postavili cilje;
- ▶ opredelili potrebne vire (npr. čas, denar, ljudi);
- ▶ postavili prioritete in razvijali zamisli (dopolnjevanje ciljev);
- ▶ uravnovežili vire, ki so potrebni za posamezne izbrane cilje;
- ▶ spremljali napredek in učenje na podlagi izkušenj;
- ▶ predstavljali in utemeljevali osebne projekte;
- ▶ širili splošno poučenost o trajnostnih vidikih gospodarjenja na podeželju in ohranjanju stika s tradicijo.

Z razvijanjem zmožnosti sporazumevanja v maternem jeziku (jedrne pismenosti) bodo odrasli:

- ▶ obnavljali in razvijali znanja za govorno sporazumevanje in poslušanje;
- ▶ obnavljali in razvijali temeljne bralne spretnosti;
- ▶ obvladali pisno sporazumevanje;
- ▶ pridobili znanja za iskanje, izbiro in rabo informacij;
- ▶ poglobili splošno poučenost o pomenu razvoja in uporabe maternega jezika.

Z razvijanjem digitalne pismenosti bodo odrasli:

- ▶ samostojno uporabljali informacijske tehnologije;
- ▶ poznali različne (najbolj uporabljane) informacijske vire;
- ▶ kultivirali svoje potrebe po informiranosti;
- ▶ razvijali strategije iskanja informacij;
- ▶ razvijali zmožnosti za ovrednotenje informacije in kritičen odnos do nje (npr. pri navezovanju stikov, iskanju informacij ter tudi pri komunikaciji);
- ▶ pridobivali znanje o standardih komuniciranja v e-okolju;
- ▶ razvijali splošno poučenost o pomenu sodobne digitalne pismenosti za odraslega, ne glede na starost in izobrazbo.

Z razvijanjem matematičnih zmožnosti bodo odrasli⁴:

- ▶ znali samostojno, pravilno in učinkovito uporabiti osnovno matematično znanje v množici vsakodnevnih okoliščin;
- ▶ obvladali številsko predstavljivost, kot so poznavanje števil, razmerij in sklepanje o razmerjih, merjenje, oblika in prostor, geometrija, obdelovanje podatkov;
- ▶ razumeli položaje v resničnem življenju, v katerih je potrebna matematična dejavnost, na primer osmišljanje števil, uporaba matematičnega jezika, razumevanje in uporaba preprostih formul, ocenjevanje in izvajanje natančnih izračunov, uporaba orodij za računanje (npr. kalkulator, IKT);
- ▶ pripravljeni sprejeti nove matematične informacije;
- ▶ razširjali splošno poučenost o prisotnosti matematike v vsakdanjem življenju in pomenu poznavanja temeljnih matematičnih operacij za življenjsko uspešnost.

Raven znanja in spretnosti, ki jih odrasli pridobijo programu UŽU – IP, je primerljiva s Slovenskim okvirom kvalifikacij (SOK). Znanje in spretnosti so opredeljeni na minimalni in optimalni ravni za vsako od temeljnih zmožnosti, izraženi so v obliki opisnikov. Tako sta vzpostavljeni dve referenčni točki razvoja. To seveda ne pomeni, da se temeljna zmožnost razvija samo v razponu od minimalne ravni do optimalne (to sta pravzaprav samo prvi dve ravni, ki se nadgrajujeta). Ti dve ravni pomenita izhodišče, s katerim je načrtana pot nadaljnjega razvoja temeljne zmožnosti. To izhodišče se ujema z opisniki Slovenskega ogrodja kvalifikacij do tretje oziroma četrte, ponekod tudi pete ravni (Javrh, 2013, str. 32).

Manj poudarjene zmožnosti so učenje učenja, sporazumevanje v tujih jezikih, socialne in državljanske zmožnosti ter kulturna zavest in izražanje. Te se krepijo ob obravnavi različnih vsebin.

5 KATALOG ZNANJA ALI VSEBINA PROGRAMA

5.1 Struktura in vsebinska zasnova programa

Program UŽU – IP je zasnovan enovito po vsebinskih sklopih, ki izhajajo iz poudarjenih in manj poudarjenih temeljnih zmožnosti. Obsega obvezni in odprti del, ki ga določi izvajalec programa. Program ne obsega izbirnega dela. Odprti del programa opredeli izvajalec programa v izvedbenem načrtovanju programa ter ga prilagodi posebnostim in potrebam ciljne skupine. Pri pripravi kataloga znanja za odprti del programa izvajalec upošteva izhodišča za pripravo javnoveljavnih programov za odrasle (ACS, 2020), sprejme pa ga strokovni organ pri izvajalcu programa.

⁴ V okviru te kompetence razumemo tudi naravoslovne vsebine. Te vsebujejo znanje in metodologije, ki rabijo za razlago naravnega sveta. Sem sodi tudi tehnologija, ki vsebuje znanje za spreminjanje naravnega okolja.

Preglednica: Vsebinski sklopi programa UŽU – IP

PROGRAMSKA ENOTA	ŠTEVILO UR
A – Obvezni del programa	
Samoiniciativnost in podjetnost	30
Sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost)	30
Digitalna pismenost	10
Matematične zmožnosti	10
Skupaj A	80 ur
B – Izbirni del	
Skupaj B	0 ur
C – Odprti del programa	
Skupaj C	20 ur
Skupaj A + B + C	100 ur

5.2 Katalog znanja

5.2.1 Poudarjene temeljne zmožnosti v programu UŽU – IP

Udeleženci v programu UŽU – IP razvijajo vse temeljne zmožnosti, vendar ne vseh enako. V programu se poudarjeno razvija temeljna zmožnost samoiniciativnost in podjetnost. Nekoliko manj izrazito se v programu krepijo sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost), digitalna pismenost in matematične zmožnosti. Manj poudarjene zmožnosti so učenje učenja, sporazumevanje v tujih jezikih, socialne in državljanske zmožnosti ter kulturna zavest in izražanje. Te se krepijo ob obravnavi različnih vsebin.

SAMOINICIATIVNOST IN PODJETNOST

Področja temeljne zmožnosti so:

- ▶ Razvoj in vodenje poslov in projektov,
- ▶ Razvoj in vodenje ljudi.

Sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost)

Področja temeljne zmožnosti so:

- ▶ Branje,
- ▶ Pisanje,
- ▶ Poslušanje in govorjenje.

DIGITALNA PISMENOST

Področja temeljne zmožnosti so:

- ▶ Digitalno okolje,
- ▶ Informacije in komuniciranje,
- ▶ Digitalno ustvarjanje,
- ▶ Varnost,
- ▶ Umetna inteligenca in robotizacija.

MATEMATIČNE ZMOŽNOSTI

Področja temeljne zmožnosti so:

- ▶ Števila in računske operacije,
- ▶ Obdelava podatkov,
- ▶ Odnosi med količinami,
- ▶ Geometrija in merjenje.

5.2.2 Opredelitev znanja in spretnosti v programu UŽU – IP⁵

Znanje in spretnosti v programu UŽU – IP so opredeljeni na dveh ravneh zahtevnosti, na minimalni in optimalni ravni. Pripravljeni so v obliki opisnikov, ki pomagajo abstraktno temeljno zmožnost konkretizirati, jo narediti uporabno, predvsem pa jo »napolniti« s primeri iz vsakdanjega življenja odraslih. Temeljno zmožnost nasičujejo t. i. »jedrni opisniki«, to so opisniki, ki izražajo jedro temeljne zmožnosti in jo diferencirajo od drugih (Javrh, 2013, str. 6).

SAMOINIICIATIVNOST IN PODJETNOST⁶

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago, ki odraslemu še omogoča »preživetje« na področju razvoja in vodenja poslov/projektov ter področju razvoja in vodenja ljudi v vsakodnevem življenju. **Optimalna raven** pomeni toliko zadovoljivo razvito kompetenco, da se odrasli ne glede na izobrazbo uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, ki zahtevajo uporabno znanje, na primer: načrtovanje podjetniške zamisli, usmerjenost v iskanje rešitev, predstavitev svojih dosežkov, upoštevanje mnenj in izkušenj drugih pa tudi osnove poslovne in osebne etike itn.

PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA MINIMALNO RAVEN ZMOŽNOSTI SAMOINIICIATIVNOST IN PODJETNOST, IZKAŽUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:	UDELEŽENEC, KI DOSEGA OPTIMALNO RAVEN ZMOŽNOSTI SAMOINIICIATIVNOST IN PODJETNOST, IZKAŽUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:
RAZVOJ IN VODENJE POSLOV		
Iskanje podjetniške priložnosti	Prepozna svoja znanja in jih zna ponuditi drugim tako, da ima od tega ekonomsko korist.	Prepozna pomen podjetnosti in samoiniciativnosti za osebni razvoj.
Ciljna usmerjenost	Zna oblikovati realne cilje.	Cilje redno spremlja in meri ter si postavlja nove.
Načrtovanje podjetniške zamisli	Je sposoben razmisliti o načrtu, ki je potreben za uresničitev cilja.	Zna pripraviti poslovni načrt in se zaveda njegove pomembnosti ter sproti preverja njegovo uresničevanje.
Prepoznavanje svojih prednosti	Zna prepoznati svoje močne plati.	Na poti do cilja udejanji in spretno uporabi in izrablja svoje močne plati ter svoja znanja.
Vztrajnost	Ovire na poti do cilja premaguje z vztrajnostjo in voljo. V oviri vidi novo poslovno priložnost.	Sledi svojim ciljem, kljub morebitnemu nasprotovanju drugih.

⁵ Tu so navedena znanja in spretnosti za (v tem programu) poudarjene temeljne zmožnosti. Znanja in spretnosti smo praviloma povzemali po Opisnikih temeljnih zmožnosti. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

⁶ Opisniki temeljne zmožnosti digitalna pismenost so vzeti iz Knjižice z opisniki Samoiniciativnost in podjetnost. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

Usmerjenost v iskanje rešitev	Učinkovito in samostojno se spopada z ovirami na poti do cilja. Ovire sprejema kot priložnost za novo učenje in osebno rast. Za neki problem iz delovnega okolja zna poiskati izboljšave.	Iz neugodnih okoliščin zna ustvariti priložnost. Težave, ki se mu pojavijo pri delu, hitro odpravlja. Tako mu pomeni delo vir veselja in izzivov. Za neki problem iz delovnega okolja zna poiskati izboljšave.
Upravljanje tveganj	Prepozna tveganja in oceni njihovo stopnjo. Zna realno presoditi prednosti in slabosti svoje zamisli ter uvidi priložnosti in ovire.	Zna oceniti, kdaj je tveganje še sprejemljivo. Pravočasno prepozna pasti in tveganja pri delu ali izdelku glede na tržne, ekološke in gospodarske razmere.
Predstavitve zamisli drugim	Zna drugim predstaviti svojo zamisel ali poslovni načrt.	Zna z argumenti predstaviti prednosti svoje poslovne zamisli in navidezne pomanjkljivosti utemeljiti kot prednost.
Zavedanje postopnosti	Zaveda se postopnosti uresničevanja zamisli.	Zna dolgoročno načrtovati – za nekaj let naprej.
Strokovnost	Aktivno spremlja razvoj svojega strokovnega področja in se zanj usposablja.	Zaveda se pomena nenehnega izobraževanja za razvoj svojega področja dela in s tem poslov.
Realizacija ideje	Udejanji svojo zamisel v praksi.	S pomočjo drugih institucij uresniči svojo zamisel.
Učinkovito upravljanje financ	S skrbnostjo dobrega gospodarja upravlja odhodke.	Svoj zaslužek uspešno vplaga v osebni razvoj ali nadaljnji razvoj podjetja.
Inovativno razmišljanje	Je odprt za nove zamisli, ki bodo vodile k izboljšanju ekonomskega položaja.	Aktivno išče nove zamisli in vidi priložnost tam, kjer je drugi ne (izstopa po tem, da vidi več priložnosti).
Optimistični pogled v prihodnost	Ima jasen in pozitiven pogled na poslovno prihodnost.	Kljub težavam in oviram trdno verjame v svojo vizijo in deluje v njeni smeri.
Smisel za promocijo	Zna promovirati svojo dejavnost v lokalnem okolju.	Organizira izobraževalna in družabna srečanja za svoje kupce.
Predstavitve svojih dosežkov	Zna doseči, da so njegovi dosežki opaženi in pohvaljeni.	Svoje dosežke uspešno izkoristi za razvoj osebne znamke.
Evalvacija	Pretehta uresničljivost zamisli ter vpelje potrebne popravke.	Ovrednoti že uresničeno zamisel.
Uvajanje neprestanih izboljšav	Želi izboljšati delovni postopek ali izdelek.	Prizadeva si za nenehne izboljšave delovnih postopkov, procesov ali izdelkov ter jih tudi načrtuje.
RAZVOJ IN VODENJE LJUDI		
Motiviranje sodelavcev	Prepozna svoja znanja in jih zna ponuditi drugim tako, da ima od tega ekonomsko korist.	Prepozna potenciale in vrednote sodelavcev ter jih zna povezati z vrednotami projekta in tako navdušiti druge za sodelovanje pri svojem cilju.
Upravljanje in razvoj socialnega kapitala	Opredeli, koga iz okolice bi prosil za pomoč, da bi uresničil svoj cilj. Če sam nima dovolj znanja in/ali drugih virov, se poveže z drugimi, da v celoti uresniči podjetniško vizijo.	Razišče vse možnosti za podjetniško sodelovanje s svojimi znanci in obstoječo socialno mrežo, nenehno širi ter skrbi za njeno vzdrževanje.
Upoštevanje mnenj in izkušenj drugih	Premišljeno se zna odzvati na mnenja in predloge drugih.	Spodbuja izražanje mnenj in predlogov drugih ter izbrane predloge vnaša v svojo prakso.
Sklepanje kompromisov	Zna sklepati kompromise pri uresnitvi neke zamisli.	Prepozna, prizna in razume mnenje drugih udeležencev v skupini in skuša z njimi uskladiti svojo zamisel ali mnenje za skupno doseganje ciljev.
Prevzemanje odgovornosti	Prevzame odgovornost za svoje naloge in nalog ne prelaga na druge, hkrati pa zna določiti zdrav okvir bremena, da prepreči izgorevanje.	S pravo mero samokritike prevzema odgovornost za nepremišljene in napačne odločitve.

Razvoj sodelavcev	Svoja znanja predaja drugim, da bi skupaj prišli do zelenega cilja.	Spodbuja druge, da širijo in poglobljajo svoje sposobnosti, znanja in veščine, ter prenaša znanje na sodelavce, zato da bi postali samostojni strokovnjaki na nekem področju. Zapisuje ali kako drugače beleži lastne primere dobre prakse.
Timsko delovanje	Zna spodbujati ter izrabljati sinergijske učinke tima.	S svojim delovanjem v timu aktivno in odgovorno spodbuja oblikovanje identitete »mi«. Razume pomen in vlogo, ki jo ima, kot član skupine.
Vodenje skupine	Zna ustrezno porazdeliti naloge za doseg skupnega cilja.	Z dobrimi medosebnimi odnosi spretno vodi druge, da uresničijo svoje zamisli.
Čustvena inteligentnost	Prepozna in nadzira svoja čustva.	Pokaže razumevanje za čustva in doživljanje drugih.
Poslovna in osebna etika	S sodelavci ravna spoštljivo in dostojanstveno.	Pri ustvarjanju in delitvi dobička je pozoren na vse udeležence. Ravna v skladu s poslovno etiko (spoštovanje etike, delitev dobička glede na uspešnost itn.). Redno poravnava obveznosti do zaposlenih in dobaviteljev.

SPORAZUMEVANJE V MATERNEM JEZIKU (JEDRNA PISMENOST)⁷

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago/temelj, ki omogoča odraslemu branje, pisanje, poslušanje in govorjenje v maternem jeziku za vsakodnevne potrebe.

Optimalna raven pomeni toliko razvito zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, ki zahtevajo sporazumevanje v maternem jeziku; to pomeni, da za svoje potrebe dobro obvladuje branje, pisanje in ustno izražanje.

PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI NA MINIMALNI RAVNI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA MINIMALNO RAVEN TEMELJNE ZMOŽNOSTI SPORAZUMEVANJE V MATERNEM JEZIKU (JEDRNA PISMENOST), IZKAŽUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:	PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI NA OPTIMALNI RAVNI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA OPTIMALNO RAVEN TEMELJNE ZMOŽNOSTI SPORAZUMEVANJE V MATERNEM JEZIKU (JEDRNA PISMENOST), IZKAŽUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:
BRANJE			
Branje različnih preprostih, kratkih besedil	Ob branju označi najpomembnejše podatke (tudi iz nebesednih delov besedila, na primer preglednic) in s svojimi besedami povzame prebrano.	Branje zahtevnejših uradnih, neuradnih in javnih besedil	Ob branju prepozna uradno in neuradno besedilo oziroma javno in zasebno besedilo. Razume pomen prebranega in se glede na vsebino prebranega ustrezno odzove in ukrepa. Branje zahtevnejših besedil na spletu. Pri branju sledi temeljnemu cilju, se ne izgublja v povezavah ne glede na moteče prvne na spletni strani (oglasí, pojavna okna, zavajajoča sporočila).

⁷ Opisniki temeljne zmožnosti sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost) so povzeti iz Knjižice z opisniki Sporazumevanje v maternem jeziku. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

Razumevanje prebranega	Prebere navodilo in ga ustrezno uresniči.	Branje za učenje	Svoje branje prilagodi glede na dolžino in zahtevnost besedila. Po potrebi posamezne korake ponavlja, dokler ni zadovoljen z izidom. Časovno nadzira svoje branje (določi si čas in/ali obseg branja).
Glasno branje različnih besedil	Bere razločno in dovolj glasno, da ga poslušalci dobro slišijo.	Kritično branje zahtevnejših besedil	Prepozna namen tvorca besedila, prepozna razliko med informacijo in dezinformacijo ter informiranjem in zavajanjem.
Branje za iskanje informacij v različnih medijih (informacijske table, tiskani mediji)	Poišče informacije o smeri, uri odhoda, uri prihoda, potovanju z javnim prevoznim sredstvom.	Branje, opisovanje, vrednotenje umetnostnih besedil	Bere in razume literarna dela in ob tem izrazi svoje mnenje.
Branje za iskanje informacij iz različnih virov (zemljevidov, leksikonov, razpredelnic)	Zna uporabljati zemljevid (strani neba, legendo, razbrati relief itn.), leksikon (poišče kraj bivanja, uporablja stvarno kazalo, kazalo vsebine, zna razbrati legendo, ve, kaj je geslo itn.) in zna iz razpredelnic razbrati podatke (na primer razdaljo med kraji) ter jih uporabiti.	Branje različnih daljših besedil	Sistematično se loti branja daljšega besedila (predvidi čas za branje, pregleda mednaslove, prebere povzetek ali uvod, pregleda slikovno gradivo, besedilo razdeli na manjše enote itn.).
Branje uradnih, neuradnih, zasebnih in javnih besedil	Ob branju prepozna uradno in neuradno besedilo oziroma javno in zasebno besedilo. Zaveda se razlike v uporabi.	Glasovna interpretacija in dramatisacija besedila	Zna glasno in z občutkom prebrati zahtevnejše umetnostno besedilo.
Branje in razumevanje piktogramov	Prepozna piktograme in jih upošteva.	Uporaba temeljnih jezikovnih priročnikov pri branju	Uporablja temeljne sodobne jezikovne priročnike in poišče potrebne informacije.
PISANJE			
Izpolnjevanje obrazcev	Pregleda tiskani obrazec in ga po navodilih izpolni. Zna pravilno izpolniti spletni obrazec (preveriti zna varnost spletne povezave: v naslovu mora biti HTTPS, ključavnica), vnese podatke v vsa zahtevana polja (označena z *). Upošteva pomen pravilnega vnosa in varovanja podatkov. Zna izpolniti univerzalni plačilni nalog (UPN, tiskano in spletno različico).	Pisanje različnih vrst besedil (prošnje za zaposlitev, življenjepisa, voščila, neuradnega in uradnega opravičila)	Pri pisanju upošteva pravopisna in oblikovna pravila. Zna napisati prošnjo za zaposlitev, življenjepisa, voščila ali opravičila.
Pisanje preprostih besedil	Slišano zapiše v obliki preprostega zapisa.	Pisanje dopisov	Pravilno napiše glavo dopisa. Pri tem pravilno strukturira dopis z uvodom, jedrom in sklepom. Z dopisom nedvoumno izrazi namen pisanja ter pri pisanju pazi na slovnično in pravopisno pravilnost.
Zbiranje, urejanje in zapisovanje informacij	Izdela miselni vzorec. Zbere, uredi in zapiše informacije okrog ključnega pojma. Zapis opremi z risbami, simboli itn.	Opisovanje vsakdanjega življenja	Razumljivo in jezikovno pravilno zapiše dogodke iz vsakdanjega življenja, želje in pojasnila.
Pisanje po nareku	V zapisu slišane informacije pravilno uporabi ločila in veliko začetnico.	Izpolnjevanje zahtevnejših obrazcev	Natančno sledi navodilom (kdaj uporabiti velike tiskane črke itn.) za izpolnitev obrazca. Zna izpolniti obrazec za vlogo za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev.

Pisni opis predmeta, osebe, kraja	Opiše osebo, predmet in kraj po zakonitostih opisa (natančnost, jednatost, vrstni red itn.).	Pisanje avtorskih besedil (članki, prispevki, seminarske naloge itn.)	V svojih zapisih upošteva temeljna pravopisna pravila in pravila pisanja različnih vrst besedil.
Pisanje e-sporočil	Pozna specifične (kratkost, jednatost, jasnost) komunikacije po e-pošti in se zaveda prednosti tovrstne komunikacije pred drugimi vrstami komunikacije.	Dopisovanje po e-pošti	Ob upoštevanju spletnega bontona učinkovito spletno komunicira po e-pošti.
Pisanje dopisov	Pozna strukturo dopisa in napiše preprost dopis (glava dopisa, smiselna vsebina, podpis, datum in kraj).	Pisanje besedil s strokovno vsebino	Na poljubno strokovno temo zbere in pripravi vire ter napiše besedilo.
POSLUŠANJE IN GOVORJENJE			
Poslušanje in razumevanje sogovornika	Sodeluje v preprostem pogovoru. Drugega posluša, ne da bi mu segel v besedo, ter mu odgovarja na vprašanja v skladu s temo pogovora.	Sporazumevanje v skupini	Spoštuje demokratična načela sporazumevanja v skupini in zna dejavno poslušati.
Razumevanje osnovne nebesedne komunikacije	Prepozna nebesedno komunikacijo v pogovoru in se nanjo ustrezno odzove. Svojo nebesedno komunikacijo prilagodi okoliščinam.	Govorno nastopanje	Se temeljito pripravi na nastop (naredi privlačen uvod, jasno in zanimivo predstavi vsebino in se drži predvidenega časa). Pri tem uporablja položaju primerno jezikovno zvrst in ustrezno nebesedno sporazumevanje.
Telefonski pogovor	Pri telefoniranju se predstavi, pojasni namen klica, govori razumljivo, pazi na trajanje pogovora, strpno posluša sogovornika in mu pri tem ne sega v besedo ter vljudno konča pogovor.	Predstavitve delodajalca	Pridobi ustrezne podatke, ki so pomembni za osebno predstavitve pri delodajalca, in se pripravi na pogovor. S svojo predstavitvijo, izražanjem in vsebino pogovora je sposoben prepričati delodajalca.
Sporazumevanje v javnih ustanovah	V uradnih ustanovah pridobi informacije in sporoči svoje potrebe. Pojasni namen obiska ustanove, opiše svoje težave, želje in potrebe, strpno in samozavestno govori z uradnimi osebami in po potrebi prosi za dodatna pojasnila.	Predstavljanje (dela, okolja, vsakdanjih dogodkov itn.)	Jasno in zanimivo pripoveduje drugim o svojih izkušnjah, svojem kraju ali dogodku.
Izražanje misli, želja, potreb, nasvetov v različnih okoliščinah	Jasno, razločno in vljudno vpraša po (dodatnih) informacijah in prosi za pojasnila.	Obnova besedila	S svojimi besedami zna obnoviti prebrano besedilo v knjigi, učbeniku, priročniku, časniku ali reviji.
Predstavljanje	Se pripravi za pogovor in se predstavi delodajalca.		
Iskanje in zbiranje informacij	Med iskanjem informacij postavlja vprašanja ustreznim osebam.		
Izražanje preprostih navodil	Razumljivo pove preprosta navodila.		
Povzemanje prebranega besedila	V kratkem monologu v nekaj točkah povzame besedilo.		

DIGITALNA PISMENOST⁸

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago/temelj, ki odraslemu omogoča osnovno uporabo digitalnih aparatov in pripomočkov, kot so na primer računalniki, pametni telefoni in spletna orodja za njegovo delo in vsakodnevne potrebe. **Optimalna raven** pomeni toliko razvito zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, ki zahtevajo temeljno zmožnost digitalna pismenost – to pomeni, da lahko opravlja zahtevnejša opravila v digitalnem okolju, išče informacije in komunicira, tudi digitalno ustvarja, pozna pasti in vprašanja varnosti na spletu, je vsaj poučen o umetni inteligenci in robotizaciji.

PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA MINIMALNO RAVEN DIGITALNE PISMENOSTI, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:	UDELEŽENEC, KI DOSEGA OPTIMALNO RAVEN DIGITALNE PISMENOSTI, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:
DIGITALNO OKOLJE		
Poznavanje temeljnega informacijskega znanja	Pozna osnovne digitalne naprave (stacionarni in prenosni računalnik/tablica/pametni telefon), njihove komponente (disk, grafična kartica ipd.) in običajne vhodne/izhodne enote (monitor, zvočniki, tiskalnik, projektor ipd.).	Poleg poznavanja osnovnih digitalnih naprav in njihovih komponent pozna in uporablja tudi vire za pridobivanje digitalnih zmožnosti.
Poznavanje informacijskih sistemov	Pozna osnovne operacijske sisteme (Windows, Linux, Android ipd.), ki omogočajo delovanje posamezne naprave.	Pozna vrste operacijskih sistemov in upravlja nadgradnjo teh.
Poznavanje digitalnega okolja	Poišče, organizira in shrani digitalne informacije (dokument, fotografija, avdio-/videovsebina, PPT ipd.)	Poveže se z digitalno napravo (osebni računalnik pametni telefon, tablica ipd.) in prenese podatke.
Izbira programa ali aplikacije	Izbere ustrezen računalniški program ali aplikacijo, primerno svojim potrebam/za trenutno delo.	Izbere ustrezen odprtokodni računalniški program, primeren svojim potrebam/za trenutno delo.
Povezovanje različnih tehnologij in naprav	Fotografije in avdio-/videoposnetke, ustvarjene v mobilnem telefonu, prenese v računalnik.	Obvlada povezovanje različnih naprav in prenos podatkov med njimi z uporabo ožičenega ali brezžičnega (Wi-Fi, Bluetooth) omrežja.
Uporaba e-storitev	Pozna eno ali več e-storitev in jih zna uporabljati v zasebnem življenju.	Za rešitev problema poišče možnosti e-storitve in to uporabi.
Uporaba oblčnih storitev	Razume pojem oblaka in pozna najpogostejše ponudnike oblčnih storitev (na primer DropBox, Google Drive, iCloud ipd.)	Razume namen skupne rabe podatkov v oblaku in ga uporablja.
Namestitev, posodabljanje in odstranjevanje aplikacij	Na naprave, ki jih uporablja v zasebnem življenju, namesti, na njih posodobi in z njih odstrani splošno dostopne aplikacije.	Na napravah, ki jih uporablja v zasebnem življenju, zna namestiti, odstraniti in posodobiti različne aplikacije.
Reševanje problemov	Prepozna tehnične težave in poišče pomoč.	Opredele tehnične probleme in jih ustrezno reši.
INFORMACIJE IN KOMUNICIRANJE		

⁸ Opisniki temeljne zmožnosti digitalna pismenost so vzeti iz Knjižice z opisniki Digitalna pismenost. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

Iskanje informacij na svetovnem spletu na različnih napravah	Poveže se s spletom in pozna/razlikuje nekaj različnih iskalnikov, ki jih ustrezno uporablja na različnih napravah. V iskalnik vpiše temo, ki ga zanima, primerja zadetke in odpre najprimernejšo stran.	Na omizju naredi bližnjico do najpogostejših spletnih iskalnikov (Google, Yahoo, Bing) in enega določi za privzetega. Najpogosteje iskane strani nastavi med »zaznamke« oziroma »priljubljeno« in upravlja zgodovino iskanja oziroma po potrebi vključi zasebno iskanje. Ugotovi, ali je naprava povezana v omrežje kabelsko ali brezžično, in pozna postopek za vključitev/ izključitev povezave.
Preverjanje verodostojnosti informacij	Informacije preveri z uporabo dodatnih virov na spletu.	Poišče podatke za stik na neki spletni strani in preveri verodostojnost pravne osebe, ki upravlja spletno stran/aplikacijo.
Komuniciranje z uporabo digitalnih naprav	V vsakdanjem življenju vsakodnevno komunicira z uporabo računalnika, tablice in pametnega telefona. Pozna možnosti družbenih omrežij kot možnost komunikacije, izmenjave informacij ter predstavljanja.	Uporablja različna orodja za spletno komuniciranje (e-pošta, klepetalnica, družbena omrežja ipd.) na različnih napravah.
Uporaba elektronske pošte	Komunicira (sestavi, odgovori in pošlje) po e-pošti, poslani iz računalnika/tablice/ pametnega telefona, in pri tem dodaja ali izbriše naslovnike ter vstavlja priloge.	Poleg uporabe elektronske pošte upravlja tudi nastavitve, sinhronizacijo, uporablja pomočnika ob odsotnosti oziroma e-poštni račun tudi ustvari.
Poznavanje net etike	Pozna osnove spletnega bontona.	V spletnih okoljih komunicira v skladu z netetiko in spletnim bontonom.
DIGITALNO USTVARJANJE		
Ustvarjanje besedil	Ustvari/odpre dokument v urejevalniku besedil, napiše besedilo, ga osnovno oblikuje in shrani.	Uporablja napredne funkcije pri posameznem izbranem računalniškem programu (sklici, kazalo, preverjanje slovnice, sledi spremembam, opombe, preglednice ipd.).
Ustvarjanje preglednic	Ustvari/odpre dokument in uporablja osnovne funkcije urejevalnika preglednic (vstavi besedilo/podatke v preglednico, jih ureja, vstavi/izbriše vrstice in stolpce ipd.).	Z urejevalnikom preglednic ustvari zahtevnejše preglednice z izračuni – uporablja napredne funkcije pri posameznem izbranem računalniškem programu (formule, oblikovanje preglednic ipd.).
Ustvarjanje predstavitev	Ustvari/odpre dokument in uporablja osnovne funkcije programa za pripravo predstavitev.	Pripravi napredno predstavitev v programu za ustvarjanje predstavitev.
Ustvarjanje večmedijskih vsebin	Posname fotografijo, ustvari video-/ avdioposnetek.	Pozna napredno uporabo fotografije (programi za obdelovanje fotografij) in videa (snemanje in montaža).
VARNOST		
Varovanje naprav	Zaščiti svoje naprave in razume tveganje in grožnje v digitalnem okolju.	Pozna orodja/programme za varovanje osebnih podatkov in zasebnosti za različne digitalne naprave. Pozna tveganje dostopanja drugih do njegovih digitalnih naprav (sledenje GPS, Wi-Fi, Bluetooth).
Poznavanje varnosti na spletu	Pozna načine za varovanje osebnih podatkov in zasebnosti ter zna prepoznati znake, ki kažejo na spletno prevaro.	Razume varno uporabo osebnih podatkov in povezano tveganje pri uporabi in pošiljanju. Odgovorno uporablja spletna družbena omrežja in pozna načine varovanja osebnih podatkov na teh omrežjih.
Varnostno kopiranje podatkov	Pozna orodja/programme za varnostno kopiranje podatkov (CD, ključ USB, zunanji disk ipd.) in ve, kako jih povezati z osnovno digitalno napravo, iz katere/v katero želi prenesti podatke.	Za varnostno kopiranje podatkov uporablja tudi oblačne storitve. Odpravlja napake pri prenosu in formatira naprave za shranjevanje podatkov.

Varovanje okolja	Pozna pomen in možnosti za ločevanje digitalnih naprav kot odpadkov in njihov vpliv na okolje.	Upravlja digitalne naprave v skladu z načeli varovanja okolja (npr. varčevanje z energijo, poraba podatkov, način letenja).
UMETNA INTELIGENCA IN ROBOTIZACIJA		
Poznavanje razvoja umetne inteligence		Razume pojem umetne inteligence in jo prepozna v svojem okolju.
Poznavanje navidezne/nadgrajene resničnosti		Pozna pojem navidezne/nadgrajene resničnosti in možnosti uporabe te.
Uporaba digitalne tehnologije v izobraževanju		Pozna možnosti uporabe digitalne tehnologije in jo uporablja v izobraževalnem procesu.
Poznavanje domačih in industrijskih robotov		Pozna prednosti in vlogo domačih in industrijskih robotov.
Poznavanje pojma »internet stvari«		Razume pojem »internet stvari« in sledi razvojnim težnjam na tem področju.

MATEMATIČNE ZMOŽNOSTI⁹

Minimalna raven doseganja temeljne zmožnosti pomeni skromno podlago, ki odraslemu še omogoča uporabo matematike za vsakodnevne potrebe. **Optimalna raven** pomeni toliko zadovoljivo razvito zmožnost, da se odrasli ne glede na izobrazbo uspešno znajde v različnih življenjskih položajih, ki zahtevajo uporabno matematično znanje.

PODROČJA TEMELJNE ZMOŽNOSTI	UDELEŽENEC, KI DOSEGA MINIMALNO RAVEN MATEMATIČNE KOMPETENCE, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:	UDELEŽENEC, KI DOSEGA OPTIMALNO RAVEN MATEMATIČNE KOMPETENCE, IZKAZUJE TALE ZNANJA IN SPRETNOSTI:
ŠTEVILA IN RAČUNSKÉ OPERACIJE		
	Razume vrednost števila.	
	Pozna dele celote.	Dele celote zna izračunati in tudi oceniti.
	Pozna osnovne računske operacije in jih zna uporabljati na primerih iz prakse.	Uporablja osnovne štiri računske operacije s celimi in decimalnimi števili.
	Zna izračunati odstotke.	Zna izračunati odstotke v zahtevnejših nalogah.
	Decimalna števila zna primerjati z naravnimi števili.	Izračuna vrednost potence in korena z uporabo žepnega računalja (kalkulatorja).
OBDELAVA PODATKOV		

⁹ Opisniki temeljne zmožnosti matematična kompetenca sozeti iz Knjižice z opisniki Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

Razume pravila gibanja v koordinatnem sistemu.	Zna odčitavati geometrijske zapise, ki imajo za podlago koordinatno mrežo.
Pozna enostavne vrste vprašalnikov za zbiranje statističnih podatkov.	Iz besedila zna poiskati in uporabiti statistične pojme.
Zna brati preglednice.	Odčitava preglednice z eno neodvisno in več odvisnimi spremenljivkami.
Zna urediti pridobljene podatke in jih prikazati s preglednico.	Pri obdelavi podatkov iz vsakdanjega življenja zna uporabljati različne grafične prikaze (preglednico, stolpčni diagram, tortni diagram, piktogram itn.).
Zna brati histograme in tortne diagrame.	Iz grafičnega prikaza zna poimenovati količini/-e in ju/ jih med seboj primerjati.
Iz prikazov podatkov v preglednici zna narediti histogram in tortni diagram.	Zna izdelati linijski graf ter napovedati trend naraščanja ali padanja prikazane količine.
Zna izračunati aritmetično sredino.	Zna izpeljati manjšo empirično raziskavo.
Razume smisel in pomen piktogramov, s katerimi se srečuje pri svojem delu.	Z uporabo formule za izračun statističnega koeficienta izračuna ustreznosti statistični koeficient.
ODNOSI MED KOLIČINAMI	
Količino razdeli in zmeša v danem razmerju.	Količine razdeli v danem razmerju.
Pozna razliko med razmerjem, pri katerem se obe količini povečujeta (premo sorazmerje), in razmerjem, pri katerem se ena količina povečuje, druga pa zmanjšuje (obratno sorazmerje).	Prepoznano premo oziroma obratno sorazmerje zna grafično predstaviti v koordinatnem sistemu.
Obvlada preračunavanje vrednosti posameznih valut.	Oceni in primerja druge valute z evri.
Zna uporabljati merilo zemljevida.	Razume zmanjšano merilo. Celoto zna razdeliti na različne dele in jih primerjati med seboj.
GEOMETRIJA IN MERJENJE	
Uporablja osnovne geometrijske pojme: točka, ravnina, daljica, premica, poltrak, stranica, krožnica, kot, vzporedne stranice in pravokotne stranice.	Uporablja geometrijske pojme (točka, daljica, vzporednica, krožnica, kot, pravokotnica itn.).
Pozna pojem dolžine, širine, obsega in ploščine lika.	Meri, zapiše in pretvarja dolžinske in ploščinske (med sosednjima enotama) merske enote ter računa z njimi.
Zna izračunati obseg in ploščino pravokotnika in kvadrata ter ustrezno – smiselno uporablja merske enote za dolžino in ploščino.	Brez pripomočkov uporablja merske enote in jih po potrebi tudi ustrezno spreminja.
Spozna funkcijo geotrikotnika in zna izmeriti kot.	Zna izmeriti in uporabljati kote.
Prepozna in opiše geometrijska telesa: kvader, kocko, valj, piramido, stožec, kroglo. Pozna razlike med njimi.	Ob opazovanju modelov geometrijskih teles sestavi – zapiše obrazec za površino in prostornino izbranega telesa.
Razume pojem površina telesa – »mreža telesa«.	Zna uporabiti obrazce za izračunavanje površin in podatke smiselno medsebojno povezuje.
Zna smiselno uporabiti obrazec za površino in prostornino pri reševanju konkretnih življenjskih nalog. Zna preveriti rezultat po drugi poti.	Zna uporabljati prostorninske merske enote (tudi za tekočino). Spozna potrebo po uporabi obrazcev za izračunavanje obsega, ploščine, površine in prostornine teles.

6 TRAJANJE IZOBRAŽEVANJA

Program obsega 100 ur organiziranega izobraževalnega dela z udeleženci programa.

7 IZPITNI KATALOG OZIROMA DRUGI NAČINI PREVERJANJA ZNANJA

V programu se preverjajo znanja in spretnosti na tale način:

- ▶ s samoevalvacijo udeležencev izobraževanja ob udeležbi,¹⁰
- ▶ s formativnim spremljanjem napredka udeležencev med celotnim programom,
- ▶ s sumativnim spremljanjem napredka udeležencev po končanih sklopih in ob koncu programa.

V programu UŽU – IP so znanja in spretnosti izraženi z opisniki. Ti zelo jasno in nazorno popisujejo neformalno znanje, ki ga ima posameznik, zato so v fazi preverjanja ter ocenjevanja znanja in spretnosti nepogrešljivi. Tako bo lahko učitelj oziroma vodja programa zelo natančno opredelil posameznikova znanja in spretnosti, ki mu bodo rabili kot izhodišče pri odločanju za nadaljnje formalno ali neformalno izobraževanje ali iskanje zaposlitve, morebitnemu naslednjemu delodajalcu ali izobraževalcu pa bodo izhodišče za delo s posameznikom oziroma za ponujanje ustreznega dela.

Priporočeno je opisno ocenjevanje znanja in spretnosti, ki je primernejše za skupine odraslih z velikimi primanjkljaji v temeljnih zmožnostih. Posebno za te skupine odraslih je priporočeno, da se znanje in spretnosti preverja z uporabo praktičnih življenjskih primerov. Dokazila o pridobljenih znanjih in spretnostih se vlagajo v zbirno mapo posameznega udeleženca programa. Ta dokument ima v programu več vlog: je pripomoček za ugotavljanje potreb in načrtovanje individualnih učnih ciljev, je pripomoček za spremljanje in preverjanje doseganja učnih ciljev in je tudi instrument za ocenjevanje doseganja standardov programa.

8 POGOJI ZA UDELEŽBO

Za udeležbo v programu ni treba izpolnjevati posebnih pogojev. Priporočljivo je, da se ob udeležbi v programu odraslim udeležencem omogoči ustreznega oblika preverjanja znanja in spretnosti, zato da se identificirajo posameznikova močna področja in tudi primanjkljaji, ki bi lahko vplivali na uspešnost posameznika pri udeležbi v nadaljnjem izobraževanju.¹¹

10 Za vsako temeljno zmožnost je pripravljen predlog pripomočka za delo z udeleženci izobraževanja. Glej Literaturo in reference.

11 Učitelji in izobraževalci v Sloveniji lahko od spomladi 2020 za ocenjevanje besedilnih in matematičnih spretnosti ter za ocenjevanje spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju uporabljajo instrument SVOS – Spletni vprašalnik ocenjevanje spretnosti. To je spletni vprašalnik, ki omogoča veljavne in zanesljive rezultate o spretnostih odraslega. Odraslim je vprašalnik dostopen v javni mreži za izobraževanje odraslih. MIZŠ je implementacijo individualnega ocenjevanja spretnosti odraslih SVOS v Sloveniji zagotovilo zato, da bi neposredno podprlo prizadevanja omrežja izvajalcev izobraževanja odraslih za kakovostni razvoj spretnosti. Odraslim je na lokalnih točkah SVOS prav tako na voljo svetovanje in pomoč pri razumevanju rezultatov ocenjevanja. Več na spletni strani: <https://pismenost.acs.si/svos/>.

Programa se udeležujejo udeleženci:

- ▶ na lastno željo, ko sami ugotovijo, da imajo nekatere primanjkljaje,
- ▶ na predlog lokalne skupnosti,
- ▶ na predlog vodje izobraževanja ali učitelja v izobraževalnih ustanovah,
- ▶ na predlog zavoda za zaposlovanje, kmetijske svetovalne službe.

9 POGOJI ZA NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA

Udeleženci v programu napredujejo v skladu z osebnim izobraževalnim načrtom. Drugih posebnih pogojev za napredovanje ni.

Pogoji za pridobitev potrdila o usposabljanju so:

- ▶ aktivno sodelovanje pri načrtovanju in izpeljavi programa,
- ▶ napredovanje po individualnem izobraževalnem načrtu,
- ▶ oblikovana in v skupini predstavljena zbirna mapa udeleženca z dokazili o izpeljanih učnih aktivnostih (projektih) v programu,
- ▶ udeležba v 80 odstotkih organiziranega izobraževanja.

10 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

10.1 Didaktično-metodična navodila za izvedbo programa

Učitelj v programu UŽU – IP upošteva tale didaktična načela:

NA UDELEŽENCA OSREDINJEN UČNI PROCES

Izhodišče za načrtovanje in samo učenje so udeleženčeve učne potrebe in interesi, izraženi v pogovoru in drugih oblikah komunikacije. Upoštevajo se udeleženčevo znanje, sposobnosti, pripravljenost za učenje in zunanje okoliščine, v katerih se uči. Udeleženec ves čas sodeluje pri načrtovanju, izpeljevanju in vrednotenju učenja, naloga učitelja pa je, da mu pomaga razporediti, povezati, premisliti in ovrednotiti posamezne stopnje učenja. Pri tem se postavi v vlogo aktivnega poslušalca in opazovalca; z različnimi vprašanji pa tudi napotki usmerja udeleženčevo premišljevanje in pozornost s problema in zahtev, ki jih postavlja pred udeleženca, na organizacijo in strukturo njegovega znanja in izkušenj, ki jih ima udeleženec z reševanjem podobnih problemov – ter spodbuja pri udeležencu metakognitivne procese, kot so: opazovanje in definiranje problema s svojimi besedami, razmišljanje o strategijah in načinih razrešitve problema, iskanje in uporaba virov (npr. čas), vrednotenje rešitve.

S tem ko je program v izhodišču usmerjen v aktualne potrebe udeležencev, je zagotovljena prepotrebna vstopna motivacija. Snovalci programa so sledili zamisli, da se bodo udeleženci pripravili udeležiti izobraževalnega programa kljub zadržkom, saj jim udeležba obeta zadovoljitev neke življenjske potrebe, na primer: izboljšanje položaja na delovnem mestu, novo znanje za samostojno dopolnilno dejavnost na kmetiji, socialne spretnosti za vključitev v nova socialna omrežja itn. Da bi dosegli ta cilj, je kurikulum osredinjen na znanje, spretnosti, zmožnosti, ki so nujno potrebni, da bi udeleženci zadostili opredeljeni potrebi. Vsebinsko so v programu na to potrebo vedno vezane informacije o vseh temeljnih zmožnostih. S tem sežejo mnogo dlje od

vstopne motivacije – udeležence v resnici izobražujejo, saj jih seznanjajo s ključnimi zmožnostmi, ki so danes nujno potrebne za uspešnost v družbi. Tu pa se začena nov krog učenja – sprožajo se novi vpogledi, začena se opolnomočenje in porajajo se nove potrebe po učenju/izobraževanju. Zviševanje ravni temeljnih zmožnosti ni končni cilj; s pridobljenim znanjem in spretnostmi si bodo namreč odrasli prizadevali za boljšo kakovost življenja, dosegali osebne cilje, uspešno nastopali na trgu dela ter se dejavneje vključevali v družbene procese.

POVEZANOST UČNIH VSEBIN Z ŽIVLJENJEM UDELEŽENCEV IN NAČELO UČITELJEVEGA VŽIVLJANJA V ŽIVLJENJE IN KULTURO UDELEŽENCEV

Za uresničevanje ciljev programa učitelji izbirajo vsebine, za katere je pomembno, da izhajajo iz vlog in življenjskih položajev, ki jih imajo udeleženci kot družinski člani, delavci in državljani. Iz njihovega okolja je mogoče izbirati vsebine, ki jih udeleženci zaradi poznavanja/bližine lažje umestijo med pridobljeno znanje in pri katerih prepoznajo praktično uporabnost naučenega. To učiteljem omogoča, da poiščejo ustrezne življenjske primere, s katerimi se udeleženci lahko identificirajo ali jih prepoznajo kot resnične. Udeleženci spoznajo, da je učenje sredstvo za reševanje problemov. Učenje dobi smisel. Učitelji morajo torej spoznati kulturo, vrednote, interese, potrebe in strukturo življenja, ki ga živijo udeleženci, saj bodo tako lahko vplivali na spremembe pri udeležencih, predvsem tiste, ki se nanašajo na usmerjenost, odnos, dojemanje sebe in drugih. Pri tem lahko uporabijo različne metode in tehnike, ki jim to omogočijo: na primer osebni pogovor z udeležencem, predstavitev ali kratko avtobiografijo udeležencev, občasno sodelovanje drugih članov družine ali skupnosti, v kateri živi udeleženec, na srečanjih, prireditvah ali skupnih akcijah, seznanjanje z dediščino, ljudskim in umetnostnim izročilom kulture, ki ji pripada udeleženec, pridobivanje objektivnih podatkov o okolju in razmerah, v katerih živijo udeleženci, in podobno. Tako delo učiteljem omogoča, da prepoznajo posamezne udeležence kot odrasle in celostne osebnosti ter ustvarijo z njimi enakovreden in na humanističnih vrednotah zasnovan medosebni odnos, udeleženci pa se v programu osebno celostno izrazijo in delujejo kot odrasli, samostojni ljudje.

NAČELO POVEZLJIVOSTI UČNIH VSEBIN, UČNIH METOD IN UČNEGA GRADIVA

Ravnanje po tem načelu udeležencu omogoča, da spozna funkcijsko zvezo med posameznimi temeljnimi zmožnostmi in jih celostno uporabi v različnih okoliščinah. Ustvari se tudi priložnost, da predmet in probleme, ki jih rešuje, opazuje z vidika različnih razlag in jih poskuša rešiti na različne načine. Tako si kritično izoblikuje svoj pogled na različne pojave pa tudi na svoje načine reševanja problemov in svoj slog učenja. Pri tem so učiteljem in udeležencem v pomoč opisniki temeljnih zmožnosti. Opisniki pomagajo abstraktno temeljno zmožnost konkretizirati, jo narediti uporabno, predvsem pa jo »napolniti« s primeri iz vsakdanjega življenja odraslih. Temeljno zmožnost nasičujejo t. i. »jedrni opisniki«, ki izražajo jedro temeljne zmožnosti in jo diferencirajo od drugih. Opisniki omogočajo lažje prilagajanje izvedbenega kurikula posameznim udeležencem in njihovim potrebam, razvit je tudi instrument za vstopno in končno preverjanje pridobljenih znanj in spretnosti ter samoevalvacijo. Andragoški center Slovenije je v večletni razvojni dejavnosti oblikoval zbirko opisnikov za temeljne zmožnosti, ki opisujejo vsakdanje življenje udeležencev različnih programov UŽU, hkrati pa so dovolj splošni, da presegajo konkretno navezanost na specifično okolje ali cilje programa (Javrh, 2016). Ta zbirka je zdaj na voljo v obliki knjižic z opisniki osmih temeljnih zmožnosti.¹² To so inovativna orodja, ki učiteljem v programih UŽU rabijo za kakovostno izobraževalno delo z ranljivimi skupinami odraslih in krepitev njihovih temeljnih zmožnosti, ki jih opredeljuje Evropski referenčni okvir temeljnih zmožnosti.

12 Opisniki temeljnih zmožnosti so bili razviti s kvalitativnim raziskovalnim pristopom akcijskega raziskovanja. Podroben opis metode je zapisan v Priročni knjižici z navodili – Opisniki temeljnih zmožnosti. Glej Literatura in viri za izvedbo programa.

Pri tem je posebno učinkovito projektno učenje, pri katerem si udeleženec ali skupina udeležencev izbere področje ali predmet učnega projekta, izdelava načrt, izpelje in ovrednoti delo in učenje, ki so ga ob tem opravili. Učitelji načelo uresničijo tako, da poleg poudarjenih vsebin, na primer uporabe osebnega računalnika, obravnavajo integralne probleme – na primer pisanje prošnje na računalnik, in jih vzporedno ob problemih, povezanih z računalništvom, opozarjajo tudi na druge prvine pismenosti, kot so vsebinska, oblikovna in pravopisna korektnost prošnje. Pri tem lahko uporabljajo različne metode učenja, pri katerih udeleženci rešujejo probleme enkrat individualno, drugič v dvojicah ali majhnih skupinah, primerjajo različne posamezne in skupinske rešitve ter se ob tem naučijo predstavljati, zastopati in zagovarjati svoje mnenje, pozorno poslušati druge in se kritično odzivati. Spodbujanje komunikacije in interakcij med udeleženci pripomore k večji povezanosti v skupini, spodbuja udeležence in jim daje dobre neposredne izkušnje s timskim delom.

NAČELO INDIVIDUALIZACIJE UČENJA IN KONTINUIRANEGA SPREMLJANJA NAPREDOVANJA

Program je zasnovan tako, da zahteva od učiteljev pomoč udeležencem pri izdelavi osebnega učnega načrta. Ta zajema opredelitev osebnih učnih ciljev, nalog in korakov, ki jih bo udeleženec opravil na poti do cilja, okvirno opredelitev časovnih rokov za izpeljavo posameznih učnih korakov ter oblik in časovnih intervalov preverjanja znanja in vrednotenja učnega procesa. Pri neposrednem stiku z udeleženci učitelji sodelujejo z udeležencem pri načrtovanju in vrednotenju napredovanja po učnem načrtu in morebitni modifikaciji učnega načrta. V tem dialogu učitelj poudarja predvsem napredovanje posameznika in usmerja njegovo pozornost na primerjavo njegovega znanja pred začetkom izobraževanja z novim znanjem ter stopnjo neodvisnosti, ki jo je že dosegel. Hkrati pa ga spodbuja k nadaljnjemu učenju in definiranju novih učnih ciljev. Pri vrednotenju napredka udeleženca spodbuja, naj sam izrazi svoje mnenje o napredovanju, učitelj pa to pozneje upošteva kot enakovredno prvino evalvacije. Tako postajajo udeleženci samostojnejši in odgovornejši za svoje učenje.

NAČELO IZBIRNOSTI

To načelo zadeva predvsem možnost izbire učnih vsebin, ob katerih si udeleženci izboljšujejo svoje temeljne spretnosti. Načelo izbirnosti je najtesneje povezano z načelom življenjske bližine, saj predvideva, da poteka učenje ob vsebinah, ki jih izberejo udeleženci programa, ker so zanje zanimive in/ali so pomembne za njihovo življenje. Udeleženci lahko izbirajo med sicer predpisanimi učnimi vsebinami, ki pa so v programu ravno zaradi tega zelo široko in splošno opredeljene, na primer Družina in dom, Telo in zdravje, Domača ekonomika, Kultura in družba. Izbirnost je tako omogočena na eni strani med predpisanimi področji, na drugi pa tudi pri konkretizaciji učne vsebine ali izbiri problema in problemskega položaja. Učenje bo zasnovano na problemih, ki so za udeležence pomembni in aktualni tudi glede pridobivanja znanja in temeljnih spretnosti, potrebnih za uspešno reševanje problema.

10.2 Priporočene vsebine programa

Priporočene vsebine so podlaga za projektno obliko dela, širjenje splošne razgledanosti ter razvijanje znanja in spretnosti na posameznih področjih temeljnih zmožnosti odraslih udeležencev programa. Učitelji bodo podrobneje opredelili vsebine tako, da bodo upoštevali značilnosti in potrebe vsakokratne, konkretne skupine udeležencev. Izbirali bodo med priporočenimi vsebinami, lahko pa bodo dodali tudi nove vsebine, za katere bodo menili, da so najprimernejše za doseganje teh ciljev. Izbrane so glede na življenjske okoliščine ciljne skupine, prilagojene udeležencem, da bi z njimi zadostili svojim potrebam po temeljnem znanju in spretnostih.

VSEBINE	
Osebna identiteta	<ul style="list-style-type: none"> ▶ osebni podatki (starost, datum in kraj rojstva, stan, osebni dokumenti, državljanstvo) ▶ izvor (narodnost), poklic, dosedanje delo, interesi, konjički ▶ videz, značaj, temperament, razpoloženja in čustvena stanja, počutje
Družina in dom	<ul style="list-style-type: none"> ▶ člani družine in odnosi med njimi ▶ sodobne oblike družine (enostarševska itn.) ▶ delitev dela med člani družine ▶ poklicna dejavnost članov družine in ožjih sorodnikov, tradicionalni družinski poklici in obrti ▶ prazniki in družinske navade s poudarkom na etnoloških posebnostih
Osebna razmerja	<ul style="list-style-type: none"> ▶ odnosi med ljudmi (moški – ženske, formalni – neformalni itn.) ▶ prijateljstvo ▶ medgeneracijska razmerja in solidarnost
Prosti čas	<ul style="list-style-type: none"> ▶ konjički, zabava, obiski različnih prireditev, obisk knjižnice ▶ prostovoljsko delo, angažiranje v raznih društvenih dejavnostih ▶ samoizobraževanje ▶ kino, gledališče, koncerti, radio, televizija ▶ šport in rekreacija, ples ▶ počitnice, dopust ▶ načrtovanje časa
Turizem	<ul style="list-style-type: none"> ▶ turistična ponudba domačega kraja, države, dežele, mesta in njihove znamenitosti ▶ orientacija, transport, namestitve, prenočevanje ▶ osebni dokumenti, prtljaga
Telo in zdravje	<ul style="list-style-type: none"> ▶ osebna higiena in kozmetika, narava in zdravje, telesna dejavnost, življenjski slog, stres ▶ telesno in duševno počutje, bolezni ▶ zdravstveno zavarovanje, zdravstvene storitve ▶ prva pomoč
Ekonomika	<ul style="list-style-type: none"> ▶ nakupi, moda in oblačila, cene in razprodaje, reklame ▶ mere, uteži, denar, načini plačevanja, različne storitve ▶ učinkoviti načini zmanjševanja porabe energije v gospodinjstvih
Hrana in pijača	<ul style="list-style-type: none"> ▶ jedi in pijače, obedi, obroki, recepti, avtohtone jedi in pijače tradicionalne šege in hrana ▶ jedi iz družinske zakladnice ▶ restavracije, jedilni listi, naročanje ▶ zdrava/nezdrava prehrana
Javno življenje	<ul style="list-style-type: none"> ▶ oglaševanje in obveščanje: javni napisi, reklame ▶ javne ustanove: pošta, telefon, banka, šola, carina, promet, policija, prva pomoč, bolnišnica, servisi ▶ informativne in svetovalne ustanove: svetovalne institucije, kulturne ustanove, muzeji
Kultura in družba	<ul style="list-style-type: none"> ▶ vrste umetnosti, zgodovinske in druge zanimivosti, jezik, vera, prazniki, šege in navade, aktualni dogodki, življenjska raven
Mediji	<ul style="list-style-type: none"> ▶ radio, televizija, tisk, medmrežje, ustno izročilo
Naravno okolje	<ul style="list-style-type: none"> ▶ ure, deli dneva, meseci, letni časi, koledar, setveni koledar ▶ vreme, podnebje, dežele in pokrajine ▶ rastline in živali ▶ poseganje v naravo, ekologija, razpisi eko sklada.
Delo, zaposlitev	<ul style="list-style-type: none"> ▶ delovno mesto, delovne okoliščine, zaslužek, davki, prispevki, oblike zaposlitve (osebno dopolnilno delo, dopolnilna dejavnost na kmetiji) ▶ samozaposlitev, finančni viri za (samo)zaposlitev ▶ enake možnosti med spoloma ▶ zdravje in invalidnost
Poklic, brezposelnost	<ul style="list-style-type: none"> ▶ različni poklici in kvalifikacije zanje, nacionalne poklicne kvalifikacije, izobraževanje in usposabljanje, iskanje zaposlitve, aktivno iskanje zaposlitve, preverjanje lastnih zaposlitvenih možnosti ▶ možnosti denarne pomoči med brezposelnostjo za posameznika in družinske člane, dostop do javnih storitev ▶ pridobitev NPK

Podeželje – priložnost za nova delovna mesta	<ul style="list-style-type: none"> ▶ podeželje – »vrt prihodnosti« (Alois Mock), neizkoriščeni naravni viri, »speči« potenciali, perspektivne dejavnosti na podeželju, odkrivanje priložnosti, organiziranje skupnih servisov za razvoj in prodajo izdelkov/produktov, izobraževanje in usposabljanje za potrebe prebivalcev podeželja ▶ kmetijske ustanove, podeželska razvojna jedra ▶ skrb za trajnostni razvoj podeželja
Podjetništvo	<ul style="list-style-type: none"> ▶ temelji podjetništva, izpolnjevanje obrazcev (subvencije in drugi najpogostejši obrazci pri dejavnostih na podeželju) ▶ marketing, samopromocija ▶ izdelki/produkti podeželja, ekonomika kmetije, cena izdelka/produkta, trženje in prodaja ▶ prikaz podeželskih rokodelskih dejavnosti, ki tonejo v pozabo
Metode učenja za potrebe vsakdanjega življenja	<ul style="list-style-type: none"> ▶ načini zapisovanja, metode pomnjenja in predstavljanja nekaterih vsebin ▶ informacijsko-komunikacijska tehnologija, knjižnice

10.3 Priporočene metode in oblike dela ter izvedbe programa

Temeljna oblika in metoda dela je učenje v učnih projektih. V tem programu so lahko to kratki učni projekti, ki jih skupina izpelje na enem ali dveh učnih srečanjih, lahko pa si že na začetku izbere učni projekt, ki ga bo uresničevala na več učnih srečanjih, tako da bo pri posameznem učnem srečanju obravnavala eno od nalog, ki si jo bo določila v učnem projektu. Pri projektnem učenju je pomembno, da si skupina izbere zanjo pomemben življenjski problem in ga obravnava z različnih zornih kotov. Pri tem mora biti učitelj pozoren predvsem na postavljanje učnih ciljev. Paziti mora, da so v njem obravnavane različne prvine jedrne pismenosti, poudarjene temeljne zmožnosti in da je upoštevana večina opredeljenih znanj in spretnosti v katalogu znanja. Projektno učenje udeležencem omogoča, da se povezujejo z različnimi posamezniki in institucijami v okolju, s katerimi lahko sodelujejo različno – na primer pri pridobivanju informacij o okolju ali tako, da skupaj izpeljujejo katerega od projektov.

Organizacija izvedbe programa se natančno določi v okviru izvedbenega kurikula, ki ga pripravi organizacija izvajalka programa. Ta določi tudi vsebine odprtega dela programa. Obvezni sestavni del izvedbenega kurikula je osebni izobraževalni načrt udeležencev programa. Pripravi ga udeleženec v sodelovanju z učiteljem.

Glede na ciljno skupino, ki ji je program namenjen, se lahko uporabljajo tudi individualne oblike poučevanja. Organizirane oblike se lahko kombinirajo s samostojnim učenjem ali učenjem ob konzultacijah, ki je namenjeno utrjevanju in poglobljanju pridobljenega znanja in spretnosti.

Izvajalska organizacija zagotovi dva usposobljena učitelja, ki izvajata program sočasno. Oba učitelja izpeljujeta program v skladu z njegovimi standardi in v sodelovanju z izvajalsko organizacijo skrbita za pridobivanje udeležencev. V ta namen pripravljata ustrezne informacije, s programom seznanjata različne ustanove v svojem okolju ipd. Učitelja sta odgovorna za načrtovanje in kakovost izpeljave, izpeljavo usmerjata strokovno in organizacijsko ter skrbita za sodelovanje z drugimi partnerji programa (financerji, zunanji evalvatorji, strokovnimi nosilci programa, predstavniki lokalne skupnosti, javnih občil itn.). Za kakovostno izvajanje programa in doseganje njegovih ciljev je najpomembnejše dobro poznavanje spreminjajočih se potreb in položaja ciljnih skupin v družbi, ki lahko sprožijo potrebo po prenavljanju programa. Posebnosti učiteljeve vloge v programih za razvijanje temeljnih zmožnosti so: poznati mora socialno-kulturni in ekonomski kontekst okolja, v katerem deluje; prenašati mora znanje in sooblikovati temeljne zmožnosti, vendar tudi nekatera splošna znanja o okolju – to udeležencu omogoči, da se vključi v družbeno in delovno življenje; čim bolj načrtuje svoje delo v sodelovanju z udeležencem. Omogočati mora

učenje, ki je kontekstualizirano, relevantno, reflektivno in analitično. Učitelj je obenem oblikovalec, pospeševalec, posrednik, inštruktor, ocenjevalec in organizator. Njegova vloga ni samo, da podpira učenje, temveč tudi to, da podpira in spremlja napredek. Mora poznati in razumeti skupnost, v kateri dela, in izrabiti dinamiko lokalnih omrežij ter partnerstva; njegovo strokovno znanje je zasnovano na veščinah in znanju, ki naj se prenese, na tehnikah prenosa, na veščinah, ki so povezane z družbeno in poklicno vključenostjo, na razumevanju potreb deležnikov (analiza potreb, umeščanje, sooblikovanje programov, medkulturno delo, upravljanje/uporaba razlike).

Ob tem je treba posebej poudariti tudi potrebo po tem, da so strokovni delavci deležni sistematične skrbi za njihov profesionalni razvoj na tak način, da morejo razviti profesionalno identiteto učitelja v programu za razvoj pismenosti oziroma v programih za opolnomočenje ranljivih ciljnih skupin. Vloga učitelja in njegova usposobljenost za uspešno delo z ranljivimi skupinami sta odločilni za zagotavljanje kakovostnega izobraževanja.

Ker so to programi, v katere se vpisujejo odrasli udeleženci s primanjkljaji na področju temeljnih spretnosti, je priporočljivo, da organizacija, ki izpeljuje program, zagotovi še sodelovanje učitelja pomočnika, ki opravlja delo prostovoljsko (brezplačno). Kot učitelji pomočniki lahko sodelujejo posamezniki, ki že opravljajo osnovno ali dopolnilno dejavnost na kmetiji ali osebno dopolnilno delo, študentje (lahko tudi za potrebe študijske prakse), dijaki zadnjih letnikov srednjih šol, strokovnjaki s posameznih področij (etnologi, agronomi, agrarni ekonomisti ipd.) ali drugi prostovoljci (npr. upokojeni učitelji).

10.4 Viri za izvedbo programa

Učno gradivo izbirajo učitelji. Pri izbiri in izdelavi učnega gradiva je treba upoštevati tale merila: obsegati mora v programu zajete vsebine; ustrezati mora sodobnim didaktičnim načelom; didaktično in metodično mora biti usklajeno s temeljnimi cilji programa. Priporočljivo je, da učno gradivo zajema tudi gradivo, ki ga pripravijo udeleženci sami, ki je iz njihovega ožjega življenjskega okolja in se nanaša na uresničevanje njihovih vsakdanjih potreb (npr. brošure o lokalnem okolju, znamenitostih, pomembnih osebnostih, stari zemljevidi, navodila, razni avtohtoni recepti). Priporočeni viri za izvedbo programa so navedeni v dodatku Literatura in viri za izvedbo programa.

10.5 Priporočeno število udeležencev

Priporočeno število je udeležencev od 12 do 16.

10.6 Časovna razporeditev in organizacija izvedbe programa

Glede na organizacijo izvedbe programa se lahko v skladu s programom porazdeli celotna vsota ur glede na potrebe učne skupine in posameznika, učno obliko in druge okoliščine, v katerih poteka izobraževanje. Praviloma se program izpelje v krajših sklopih (od 4 do 5 andragoških ur), večkrat na teden, v skupnem trajanju 3 mesecev. Pri tem se je treba prilagoditi času, ki ga imajo udeleženci na voljo. Letni čas izvedbe je pomemben dejavnik uspešnosti programa, najprimernejši letni čas je zimsko obdobje oziroma čas po končanih jesenskih opravilih in pred spomladansko setvijo.

10.7 Evalvacija programa

Evalvacija programa je stalna strokovna naloga izbrane strokovne organizacije, ki je s svojimi strokovnimi in raziskovalnimi zmogljivostmi ter vsebino dela pristojna za opravljanje evalvacije. Metoda evalvacije naj izhaja iz strokovne presoje evalvacijskih ciljev in naj bo usmerjena v kvalitativne analize, ki so uveljavljene v izobraževanju. Pri izpeljavi programa bo potekala tudi sprotne notranja evalvacija učnih dosežkov, ki jo opravljajo udeleženci.

11 ZNANJE IN USPOSOBLJENOST STROKOVNIH DELAVCEV

Zaradi narave programa in značilnosti ciljne odraslih manj izobraženih prebivalcev podeželja, ki se odločijo za program UŽU – IP, je priporočljivo, da imajo izvajalci specifična znanja s tehle področij: Poznavanje teoretskih temeljev in modelov za delo z ranljivimi skupinami odraslih; Poznavanje značilnosti ciljne skupine programa; Poznavanje izobraževalnih in drugih potreb ciljne skupine in ustrezno izvedbeno načrtovanje; Obvladovanje sodobnih andragoških metod za delo z ranljivimi skupinami odraslih; Poznavanje pomena temeljnih zmožnosti posameznika za življenjsko uspešnost na področju osebne izpolnitve, sodelovanja v družbi in konkurenčnosti in prožnosti v svetu dela; Usposobljenost za povezovanje razvoja pismenosti in temeljnih zmožnosti z življenjskimi področji po modelih izobraževanja ranljivih skupin. Priporoča se tudi, da učitelji obnavljajo in posodablajo svoja specifična znanja za izvajanje programa UŽU – IP.

VSEBINSKI SKLOP	STROKOVNI DELAVEC	ZNANJE S PODROČJA
Samoiniciativnost in podjetnost	učitelj	visokošolskega izobraževanja sociologije, psihologije ali kulturoloških študij
	učitelj	visokošolskega izobraževanja ekonomija, organizacija, upravljanje, pedagogike, andragogike, socialne pedagogike, slovenistike ali matematike
Sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost)	učitelj	visokošolskega izobraževanja sociologije, psihologije ali kulturoloških študij
	učitelj	visokošolskega izobraževanja pedagogike, andragogike, socialne pedagogike, razrednega pouka ali slovenistike
Digitalna pismenost	učitelj	visokošolskega izobraževanja sociologije, psihologije ali kulturoloških študij
	učitelj	visokošolskega izobraževanja računalništva in informatike, pedagogike, andragogike, socialne pedagogike ali matematike
Matematične zmožnosti	učitelj	visokošolskega izobraževanja sociologije, psihologije ali kulturoloških študij
	učitelj	visokošolskega izobraževanja pedagogike, andragogike, socialne pedagogike ali matematike
Odprti del programa		
določi izvajalec	določi izvajalec	določi izvajalec

12 POTRDILO O USPOSABLJANJU

Udeleženci dobijo ob koncu programa potrdilo o usposabljanju, ki je javna listina. Potrdilo ima obvezno prilogo, v njej so navedena znanja in spretnosti, kadar je to smiselno, pa tudi izpeljani učni projekti.

Literatura in viri za izvedbo programa

DELO	OPIS
Javrh, P. (ur.). (2011). Obrazi pismenosti . Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	Monografija Obrazi pismenosti prinaša razmislek o različnih vidikih pismenosti, ki jo avtorji in avtorice pogosto povezujejo s konceptom družbene (ne)pravičnosti in družbeno ranljivih skupin. Teoretična ozadja prispevkov so različna, saj avtorji in avtorice razmišljajo s konceptualnimi aparati različnih strok (andragogike, sociologije, psihologije, socialnega dela, književnosti, jezikoslovja itn.). To jasno izriše pismenost kot kompleksen pojav, probleme, ki se porajajo na področju pismenosti, pa kot probleme, ki jih je treba obravnavati in reševati interdisciplinarno.
Javrh, P., Možina, E., Kuran, M. (2010). Evalvacija javno veljavnih programov Usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU) in Temeljno usposabljanje za učitelje v programih UŽU . [Elektronski vir]: povzetek zaključnega poročila. Elektronska knjiga. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	Poročilo nacionalne evalvacije javnoveljavnih programov je povzetek namena, ciljev in metodologije evalvacije ter najpomembnejših ugotovitev obsežne evalvacije. Spoznanja in ugotovitve evalvacije so bili podlaga za snovanje Monografije Obrazi pismenosti in pozneje za prenovo ter posodobitev javnoveljavnih programov.
Javrh, P. (ur.). (2018). Spretnosti odraslih . [Elektronski vir]. 2., recenzirana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	Delo Spretnosti odraslih je pomembno za nadaljnji razmislek o rezultatih nacionalne raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC pa tudi za uporabo teh na makro in mikro ravni. Delo sestavlja 14 prispevkov avtoric in avtorjev, ki osvetljujejo raznotere vidike in izbrane izseke podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC ter zadnje interpretirajo, da bi našli pojasnila, zakaj je Slovenija dosegla podpovprečne rezultate. Monografija pokaže tudi, da so rezultati v izobraževalni politiki uporabni le, kadar so sad sodelovanja znanosti in stroke, saj le sodelovanje politike, znanosti in raziskovanja lahko uspešno »preseje« in razlaga rezultate ter oblikuje konstruktivna priporočila, ki bodo pomembna za nacionalni kontekst izobraževanja odraslih.
Javrh, P. (2016). Raziskava spretnosti odraslih: metodologija in rezultati – na kratko . Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	V priročni knjižici je na kratko in poljudno predstavljena metodologija raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC, ki pomagajo razumeti rezultate raziskave. Uvrščenih je nekaj osnovnih rezultatov za Slovenijo in sodelujoče države.
Javrh, P. in Kuran, M. (ur.). (2012). Temeljne zmožnosti odraslih: priročnik za učitelje . Ljubljana: Andragoški center Slovenije.	Priročnik temelji na avtorskih prispevkih monografije Obrazi pismenosti, Spoznanja o razvoju pismenosti odraslih 2011 (Javrh). Posamezna poglavja so izvlečki izvirnih prispevkov avtorjev. Pet poglavij so avtorji pripravili posebej za ta priročnik.
Javrh, P. in Možina, E. (2016). Opisniki temeljnih zmožnosti: priročna knjižica z navodili . Ljubljana: Andragoški Center Slovenije.	Knjižica predstavlja podrobne informacije o projektu in pomenu opisnikov temeljnih zmožnosti. Poda metodološko zasnovo za opredeljevanje opisnikov in predstavi nastajanje vsebin knjižic z opisniki temeljnih zmožnosti ter praktične namige za njihovo uporabo v didaktične namene. Pomeni teoretsko podkrepitev koncepta, ki se izraža v krajših knjižicah posamezne temeljne zmožnosti, namenjenih za uporabo v vsakodnevni praksi.
Brezovar, D., Magajne, A., Šarc, S., Javrh, P., Kuran, M., Lenič, S. in Možina, E. (2016). Opisniki temeljne zmožnosti. Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji . Ljubljana: Andragoški Center Slovenije.	Knjižica podrobno opisuje kompleksno temeljno zmožnost iz dveh delov. Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji predstavlja sposobnost obvladovanja in uporabe matematičnega načina razmišljanja za reševanje mnogih težav v vsakdanjem življenju. Zajema sposobnost in pripravljenost za uporabo matematičnih načinov razmišljanja (logično in prostorsko razmišljanje) in načinov predstavljanja (formule, modeli, konstrukcije, grafi in razpredelnice).
Veldin Bednjanič, O., Brezovar, D., Chvatal, M., Fišer, L., Kušar, D., Magajne, A., Olenik, D., Šarc, S., Šubic, J., Javrh, P., Kuran, M., Lenič, Š. in Možina, E. (2016). Opisniki temeljne zmožnosti. Samoiniciativnost in podjetnost . Ljubljana: Andragoški Center Slovenije.	Knjižica predstavlja podroben opis temeljne zmožnosti samoiniciativnost in podjetnost, ki pomeni uresničevanje posameznikovih zamisli, ki (Kdo?) zajema ustvarjalnost, inovativnost, sprejemanje tveganja ter sposobnost načrtovanja in vodenja projektov za doseganje konkretnega cilja. V pomoč bo posameznikom na delovnem mestu, pri razumevanju ozadja samega dela in izrabi ponujenih priložnosti pa tudi v njihovem vsakdanjem življenju in družbi nasploh.

<p>Veldin Bednjanič, O., Chvatal, M., Fišer, L., Olenik, D., Šubic, J., Javrh, P., Kuran, M., Lenič Š. in Možina, E. (2016). <u>Opisniki temeljne zmožnosti. Sporazumevanje v maternem jeziku.</u> Ljubljana: Andragoški Center Slovenije.</p>	<p>Knjižica predstavlja temeljno zmožnost sporazumevanje v maternem jeziku, ki pomeni sposobnost izražanja in razumevanja pojmov, misli, čustev, dejstev in mnenj v pisni in govorni obliki (poslušanje, govorjenje, branje in pisanje) ter jezikovno medsebojno delovanje na ustrezen in ustvarjalen način v vseh družbenih in kulturnih okoliščinah, kot so izobraževanje in usposabljanje, delo, dom in prosti čas.</p>
<p>Kušar, D., Princes, T., Javrh, P., Kuran, M., Lenič, Š., in Možina, E. (2013). <u>Opisniki temeljne zmožnosti. Učenje učenja</u> [Elektronski vir]. Ljubljana: Andragoški Center Slovenije</p>	<p>Knjižica podaja podrobne informacije o temeljni zmožnosti učenje učenja, ki predstavlja sposobnost učiti se in vztrajati pri učenju, organizirati lastno učenje, skupaj z učinkovitim upravljanjem časa in informacij, individualno in v skupinah.</p> <p>Ta knjižica bo bralcu v pomoč pri zavedanju lastnega učnega procesa in potreb, prepoznavanju priložnosti, ki so na voljo, in sposobnosti premagovanja ovir za uspešno učenje.</p>
<p>Javrh, P., Možina, E., Bider, K., Kragelj, K., Volčjak, D., Sepaher, G., Gjerek, L., Matavž, H., Rejec, P., Babič Ivaniš, N., in Breclj, V. (2018). <u>Digitalna pismenost</u> [Elektronski vir]: opisniki temeljne zmožnosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.</p>	<p>Knjižica prinaša podroben opis temeljne zmožnosti digitalna pismenost, ki pomeni zmožnost posameznika, da uporablja in deluje v digitalnem svetu. Digitalna pismenost je zmožnost varne in kritične uporabe tehnologij informacijske družbe na različnih področjih: pri delu, v prostem času in za sporazumevanje z drugimi. Ključni sestavni del te zmožnosti je digitalna kompetenca. Ta zmožnost zajema kritično in varno uporabo digitalnih tehnologij pri delu, za osebne potrebe v prostem času ter pri sporazumevanju. Pri tem je temeljno računalniško znanje, kot je uporaba računalnika za iskanje, ocenjevanje, shranjevanje, proizvodnjo, predstavitev in izmenjavo informacij ter za sporazumevanje in sodelovanje v skupnih omrežjih na internetu, zgolj podlaga, ki omogoča spoznavanje drugih, hitro razvijajočih se digitalnih orodij.</p>
<p>Javrh, P., Možina, E., Bider, K., Kragelj, K., Volčjak, D., Sepaher, G., Gjerek, L., Matavž, H., Rejec, P., Babič Ivaniš, N., in Breclj, V. (2018). <u>Sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti</u> [Elektronski vir]: opisniki temeljne zmožnosti. 2., recenzirana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.</p>	<p>Knjižica predstavlja podroben opis temeljne zmožnosti sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti, ki zajema sposobnost podajanja in sprejemanja informacij v različnih jezikih, sposobnost medkulturnega razumevanja in uporabo tujega jezika v ustreznih okoliščinah. Za zmožnost sporazumevanja v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti je nujno potrebno zelo različno znanje, kot je na primer poznavanje temeljnega besednjaka in slovnice, zavest o primernih in v jeziku uveljavljenih oblikah najsplošnejših besednih zvez pa tudi registrov jezika – to zajema vsaj delno poznavanje nenapisanih socialnih dogovorov, kulturne vplive, spremenljivost ter aktualno rabo jezikov.</p>
<p>Javrh, P., Možina, E., Verdenik, A., Bertonec, K., Glažar, D., Jerič, K., Novak Lešnik, U., Oder, K., Oražem, M., in Tamše, E. (2020). <u>Socialne in državljanske kompetence</u> [Elektronski vir]: opisniki temeljne zmožnosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.</p>	<p>Knjižica podrobno opisuje temeljno zmožnost socialne in državljanske kompetence, ki na eni strani zajema družbeno oziroma socialno, na drugi pa državljansko perspektivo. Socialni del temeljne zmožnosti zajema osebnostni in družbeni vidik in se nanaša na sposobnost posameznikovega razmisleka o sebi ter konstruktivnega sodelovanja z drugimi v medosebnih odnosih in različnih socialnih okoljih. Državljanški del temeljne zmožnosti pa zaobjema znanje, spretnosti in držo posameznika, da ravna kot odgovoren državljan, ki je dejaven v državljanskem in družbenem življenju. Pomembne prvine te temeljne zmožnosti so razvijanje zavesti o vrednotah, povezovanju ter zavedanju o raznolikosti in različnih kulturnih identitetah doma, v Evropi in svetu.</p>
<p>Javrh, P., Možina, E., Verdenik, A., Bertonec, K., Glažar, D., Jerič, K., Novak Lešnik, U., Oder, K., Oražem, M., in Tamše, E. (2020). <u>Kulturna zavest in izražanje</u> [Elektronski vir]: opisniki temeljne zmožnosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.</p>	<p>V knjižici je predstavljena temeljna zmožnost kulturna zavest in izražanje, ki je v priporočilih Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje navedena na zadnjem mestu, a zagotovo ne sodi med manj pomembne. Še kako pomembna je za opolnomočenje posameznika, saj poudarja znanje, spretnosti in odnose, ki jih potrebuje za osebno izpolnitev in razvoj. Posebno mesto zavzema pri razvoju kritičnega razmišljanja, ustvarjalnosti, izražanja lastnih zamisli, odgovornosti, občutka pripadnosti in vloge v družbi, medkulturnih spretnosti ter posameznikove identitete.</p>

<p>Serija izobraževalnih filmov Na poti do življenjske uspešnosti: https://pismenost.acs.si/</p> <p>Izobraževalni film <u>Temeljna zmožnost Sporazumevanje v maternem jeziku</u> [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film <u>Temeljna zmožnost Učenje učenja</u> [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film <u>Temeljna zmožnost Samoiniciativnost in podjetnost</u> [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film <u>Temeljna zmožnost Matematične kompetence in kompetence v znanosti in tehnologiji</u> [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film <u>Temeljna zmožnost Digitalna pismenost</u> [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film <u>Temeljna zmožnost Sporazumevanje v tujih jezikih in jezikovne zmožnosti</u> [Video]. YouTube.</p> <p>Izobraževalni film <u>Temeljna zmožnost Kulturna zavest in izražanje</u> [Video]. YouTube.</p>	<p>Zbirko opisnikov temeljnih zmožnosti dopolnjujejo izobraževalni filmi in zvočno gradivo o temeljnih zmožnostih. Zbrani so v seriji Na poti do življenjske uspešnosti. V vsakem filmu izbrani posameznik predstavi posamezno temeljno zmožnost s svojo zgodbo o tem, kako je imel v nekem trenutku življenja težave zaradi neke premalo razvite temeljne zmožnosti, in pot, kako jo je razvijal. Didaktično so filmi zasnovani tako, da jih učeči se in učitelji lahko preprosto uporabljajo. Gre za preizkušena praktična orodja, ki se jih lahko uporabi za začetno animiranje in procesno motiviranje udeležencev izobraževanja iz različnih ranljivih skupin in za različne namene ter v različnih fazah izobraževalnega procesa: za samostojno individualno učenje ali kot orodje za skupinsko delo in učenje, kot vajo za ogrevanje in zvečanje motiviranosti ali kot povzetek za ponavljanje. Filmii so zlasti primerni za odrasle, ki se soočajo z večjimi težavami pri tiskanih besedilih in zato informacije lažje sprejemajo v večmedijski obliki. Poglavitna posebnost izobraževalnih filmov Na poti do življenjske uspešnosti je, da so osebne zgodbe predstavljene tako, da postopno odkrijejo univerzalne in prenosljive zakonitosti, ki jih gledalci s lahkoto prepoznajo, saj so podane zelo nazorno in preprosto, kot osebna modrost.</p>
<p>Zvočnica <u>Samoiniciativnost in podjetnost</u>.</p>	<p>Zvočnica Samoiniciativnost in podjetnost je zgoščenka z didaktično učno vsebino za odrasle v obsegu 74 minut. Je pol dokumentarni avdio posnetek udeležencev programov za ranljive odrasle z dodanimi didaktičnimi prvinami. Obsega deloma avtentične izjave odraslih s podeželja, ki jim je z učenjem in izobraževanjem uspelo narediti vidne korake k izboljšanju te temeljne zmožnosti, deloma pa je dopolnjeno s strokovnimi komentarji in razlagami. Uspešna osebna izkušnja poslušalce motivira k razmišljanju o podjetnosti s čustvenim vživljanjem v izpovedano zgodbo.</p> <p>Zvočnica je prvo tovrstno učno gradivo, ki so ga strokovnjaki ACS izdelali z namenom, da bi bilo neposredno učno gradivo za najranljivejše skupine prebivalcev. Pripravljeni so tudi posamezni deli, ki jih je mogoče poslušati posebej.</p> <p>Zvočnici je dodana Priročna knjižica za poslušalce in Vložna knjižica za izobraževalce.</p>

